

(A XV. ÉS XVI. SZÁZADBÓL.)

CSENGERY ANTALTÓL.

„A styl maga az ember.“ mondja egy nagy gondolkodó. A mit az irodalomban naponkint tapasztalunk, ugyanazt látjuk a művészetben. Az irodalmak történetirői régebben belátták ezt; a művészetek történetirői csak most kezdik fölfogni, hogy feladatuknak nem tesznek elegendet, ha csupán a művészeti eszmék fejlődését s koronkénti változásait vázolják általánosságban.

A művészt mint embert is tekintetbe kell vennünk: ugymond Guhl. Nem elég valamely mű méltatására meghatározni a művész modorát, stylusát s kijelölni helyét a műtörténeti eszmék fejlődési körében: a mű nem pusztán tárgylagosítás, hanem a művész szellemétől is nyer saját jellemvonásokat. Ismernünk kell tehát a művész jellemét, érzelmeit, nézeteit viszonyban a gyakorlati élettel, hogy megítélhessük, mit vett az iskolától, mellyhez tartozott, mit a kortól, mellyben élt, és saját geniusától. Különbösen is igaz van a tekintélynek, kit éppen idéztünk, hogy a valóban művésznek alkotott egyéniséget nem oszthatni meg, nem mondhatjuk, miszerint ez benne az emberé, ez a művészé. Következik, hogy az a valódi műtörténet, melly lehetőleg concret képet ad a művészetről.

Eddig, főleg a XVIII. század bölcseleti iránya következtében, a személyek eszményítésére törekedett a történetíró; az egyéneket az általános történeti eszmék körébe emelte. A legújabb történetírás ellenben az eszmék egyénítését tűzte célul. Csak Macaulay-t és Ranket említem.

A tudomány egyik vagy másik ágának haladása megtermékenyíti az irodalom rokon ágait. A politikai történetírás újabb iránya sem maradhatott hatás nélkül a művészetek történetíróira.

„A művészek apró jellemvonásai, mond Beauvoir, gyakran maga a műtörténet.“ S ime Guhl egy jókora adalékot nyújtott a műtörténethez a XV. és XVI. század jelesb művészeinek leveleiben, mellyeket egybegyűjtve nem rég közrebocsátott *).

E levelekre kívántam felhívni e sorokban a művészek és történetírók figyelmét.

A ki megszokta művészeti tárgyairól azon könnyű, mert felületes s inkább mulattató, mint tanuságos tárczairói fecsegéseket, mikkel naponként találkoznak; a ki ollyas irodalmi leveleket vár, mellyek egyenesen a közönség számára vannak írva, s mikben ennél fogva az író egyénisége ollyformán jelenik meg, mint egy némelly önméltóságban: az ilyen olvasó jól teszi, ha félredobja az érintett leveleket. Szépirodalmi élvezettel nem kínálkoznak, de annál mélyebb pillantást engednek vetnünk az egyének és kor jellemébe.

Többnyire magán levelek, mellyekben legfesztelenebbül nyilatkozik az egyéniség. S a jellem ki nem számított nyilatkozatiban igen gyakran a művész modorára ismerünk. Így tükrözik Benozzo Gozzi leveleiben az az egyszerű csendes kedély, Andrea Martegna előadásában a gyermetség, melly műveiket kiválólag jellemzi.

S mi fontos a művészek nyilatkozata műveik alkotási módja és azon becs iránt, mellyet termékeiknek önmagok tulajdonítanak. E nézetekben tárul fel előttünk a művészetek benső története, a különböző korok műöntudata. Nem is említjük mennyi helyes műtani ismeretet nyújtanak például egy Leo Batista, Alberti Filarete és Andrea Palladio levelei az építészetről, s Rafael, Michel Angelo, Vasari és Tizian igénytelen megjegyzései a művészetek [egyéb ágairól.

Ezek a művészeket és műtudósokat érdeklik főleg.

Ránk nézve, kik az emberi műveltség korszakait tanulmányozzuk, egyéb tekintetben szolgálnak becses adatokul.

Minden ember, s így a művész is korának és környezetének gyermeke egyszersmind. A művészek küléletviszonyainak ismerete ekkép mintegy társadalmi eleme a műtörténetnek.

*) Künstler-Briefe. Übersetzt und erläutert von Dr. Ernst Guhl. Berlin, 1855.

Mindenek előtt baráti és ellenséges érintkezésben együtt látjuk az életben az egyéniségeket, kiknek neveit eddig elkülönözve sorolá egymás mellé vagy egymás után a műtörténet. S a társas viszony, surlódás hány műtörténeti kérdésre ad fölvilágosítást. Csak a Rafael és Michel Angelo közti viszonyt említjük. Mi érdekes központ vala Florenczben Raccio d' Agnolo szobrász vendégszerető háza, hol már 1505 tájban gyülekeztek a század főbb művészei és műbarátai. Mi jó alkalom volt ez az ifju tehetségek sok oldalu kimivelésére, milly iskola a kezdő művészeknek, hol a kezdő Rafaelt olly szeretettel fogadták, oktatták, bátorították. A művészeti nézetek egészen új világa nyílt fel itt előtte.

S ha a művészeknek a pártfogókkali viszonyát tekintjük: ez érintkezésben a XV. század és a XVI.-nak első fele meglepő egyszerűséget és természetességet mutat. Még nincsenek, mond Guhl, azon sokszoros korlátok, miket aztán vontak az emberek egymás közt a személyes érintkezés, a társakozás nehezítésére. A hatalom és tehetség birtokosai közt még némi egyenjogusági érzet uralkodott, melly tartózkodás nélkül, nyíltan, egészen emberileg nyilatkozott. Roscoe szerint például Cosimo de Medici pártfogolása nem ollyas vala, a minőben nagyaink most részesítik a művészeket. Cosimo nem jótéteményül adta, a mit adott, a művészek nem kegyelemképen fogadták. Kölesönösen áldoztak a barátságna. Valóban Cosimo meleg, benső baráti viszonyban élt sok egykoru művészszel, így Donatelloval, kit ohajtása szerint, mellé kellett temetni, és Michelozzoval, ki önként követte őt számkivetésbe, mint később fogságba fejedelmi urát és barátját Cranach Lukács. Squarcialupi ugy ir Giovanni de Medicihez, mint komájához, s egy másik festő egész gyermetegséggel nőt ajál ugyane férfinak. Hasonló viszony nyomaira találunk a Gonzaga, Este és Sforza házak részéről is. Mi gyermeteg őszinteséggel beszélget a vén Martegna ifju urával, Gonzaga Ferenczcel. Mi kedélyes még a XVI. században is Gonzaga Frigyes érintkezése a művészekkel. Mi nagyszerű és független Michel Angelo állása a pápákkal szemközt; s mi benső, baráti Benvenuto Cellini viszonya I. Ferencz királylyal. A XVI. század közepe táján kezdett változni e részben a dolog. Az előbbi század végén, mint tudjuk, megszilárdult az egyeduri hatalom Europaszerte. Olaszország politikai viszonyaiban is nagy átalakulás következett. S a politikai viszonyok visszahatottak a társadalomra. „A szellemi együttlét szabadsága és gyermetegsége eltűnt,” mond Ranke. Rideg illemszabályzat lépett az előbbi meleg viszony helyébe. Változott az érintkezés hangja, s e változás, mond Guhl, egyiránt feltűnik Vasari leveleiben és képein. Ugyanazon hyperbolák itt és amott.

A viszony természetén kívül, mellyben a XV. és XVI. század nagy művészei pártfogóikhoz állottak: érdekes e levelezésekben a művészi megbizások

módja s a művészek díjazása is. A megbízásokban, minél messzebb megyünk vissza, annál nagyobb a körülményesség. Korunkban szobafestő is alig fogadna el olly körülményes utasítást, mint Tiziannak adtak a bresciai város'ház festményei készítésekor. Később, midőn divattá lett és becsületbeli dologgá a jeles művésztől birni valamit, épen az ellenkező szokás lett uralkodóvá. Legfőlebb a genre-t határozták meg. Így Tiziantól Magdolnát kér Gonzaga Frigyes. Ollykor a művész ajándékozott s viszont ajándékot kapott azért. Hogy ez ajándék nagyobb volt a díjazásnál, önként érthető. A művészek díjazása kezdetben az életviszonyok egyszerűségéhez képest, igen mérsékelt volt. Az igénytelen művész alig becsülte fölebb saját művét, mint valamely előkelő kézműves. Az árszabás, műbecslés önkénytől, vagy esetleges kül körülményektől függött. Salvator Rosa az előállított alakok száma szerint, Rubens a dolgozási idő után szabta meg művei árát. Az utóbbi mód legszokottabb volt, főleg nagyobb terjedelmű műveknél, mellyek hosszas időt igényeltek. Illyenkor rendszeren havi díjt is fizettek. Így kapott Leonardo da Vinci az anghiarvi csatakép festésekor tizenöt arany forint *) havi díjt. Michel Angelo a Mediciek siremlékei körül tett munkáért 50 arany forintot havonként. Csekély díj kétségkívül, de az akkori viszonyok közt mégis elég, főleg ha tekintetbe vesszük a megrendelések sokaságát, midőn a művészeti tárgyak az élet fényüzéséhez tartoztak. A jelesebb művészek ennél fogva nagy jólétben éltek. A túltermelés ugyan utóbb csökkenté a fényüzési cikkek árát is: a művész állása mindazáltal tisztességes maradt. Corregio szerényen, de nem szegényül élt; csak a költők meséje, hogy nyomorban halt meg.

De legyen elég a művészek és pártfogók viszonyairól. Emelkedjünk magasabb nézpontra. Foglaljuk össze a szétszórt adatokat s vessünk egy tekintetet azon kor jellemébe, midőn olly seregestől jelent meg a genius Italia derült egén, mint nálunk a vándor madarak szoktak. A XV. század folytán s a XVI. kezdetén magán és közélet olly szépen, olly dúsan alakult Olaszországban, hogy csupán a helleniség virágzását hasonlithatjuk ahhoz. Valóban az emberiség ujra látszott élni az ifjuság költői korát. Mint egykor Hellaszban, már korán művészeti benyomások környezték az ifjat. Csak Perikles idejében volt hasonló fogékonyság minden iránt, a mi szép, a mi művészi; csak akkor volt a művészet annyira életszükség, a művész annyira ünnevelt. Alig is lehetett máskép. Hisz épen a classicus régiség fölélesztése határozta el a korszak irányát. Innen a magán és közélet amaz antik máza.

Ez a kor érdeme.

De a művészek érdeme: azon szeretetteljes odaadás, a szakadatlan

*) Egy aranyforint volt mintegy 1 tallér 22 ezüst garas.

tanulmány ét fáradatlan törekvés, kiebb terjeszteni a művészet terét minden irányban. Mindezt, ugymond Guhl, soha sem üzték olly szorgalommal.

Hogy a művészek folytonos érintkezése a hatalom és tudomány mindazon tényezőivel, mellyek hatással valának korakra, egyik fő oka a XV. század magas művészi képzettségének, szükségtelen hosszasan mutogatnunk. Midőn a szellemi közlekedésnek kevesebb eszközei voltak, mint jelenleg, még szükségesebb volt a személyes érintkezés.

Ide járult, mint egyik tényező, a tudomány azon szeretete, miszerint nem csak a költők, hanem a művészek is résztvettek koruk összes műveltségében. A mi költőink megéneklik a tudatlanságot, s művészeink ezéghgyüldéikbe zárkoznak az irodalom képviselői elől. Tisztelet a kivételeknek. Mi máskép volt a művészetek ama szép korszakában! Dante korának összes műveltségét bírta. Így képviselik Leon Batista Alberti és Leonardo da Vinci koruk műveltségeleleit. Michel Angelo tudós és költő volt egyszersmind; Rafael nagy tudományos munkán dolgozott élete végnapjaiban. S a tudomány, művészet és közélet tekintélyeinek folytonos surlódása, mellyet már Ranke kiemelt, a művészet bélyegét nyomta a tudományra, s ez viszont a magasabb szellemi képzettség bélyegét a kor művészetére.

A BALKÁNIHARCZ.

(HISTORIAI REGÉNY.)

JÓKAI MÓRTÓL

A jancsárok végnapjai.

I. A seleuciai üregek.

Sivár, kietlen, barátságtalan vidék áll előttünk: a seleuciai üregek völgye.

Igazán remetének való hely, mert az élő világra semmi sem emlékeztet benne, olyan az egész, mint egy nagy bedült sir, mellynek zöldje a fenekére hullott.

Minden a mi a búskomolyságot neveli, a legsötétebb vallásos rögeszmék, a fekete babona rémképei; a világkerülő embergyűlölet átka, látszanak nehéz öröklő ködként e tájon feküdni, mellyen Isten balkeze működött, megszagatva az óriás sziklákat, terméketlenséggel verve meg a földet, s lakhatlanná téve azt minden élő lény számára.

Ritkán jön e tájra ember, minek is jönne, mit keresne itt? Semmi sem terem e helyen, a mi ember számára kedves. Még a vad sem ver itt magának állandó tanyát, csak forró nyaranta téved oda néha a rekkenő meleg elől futva egy egy pusztai oroszlán, elfogott zsákmányát hozva oda elkölni, s odább megy, ha jóllakott, tulajdon orditása viszhangjával feleselve.

Különcz utasok keresik fel néha a borzalmas vidéket, melly olly nyomasztó behatást szokott mindenikre gyakorolni, miszerint alig várják, hogy végig nézve a historiai emlékeket ismét kijuthassanak onnan.

Mi van ott látni való? Egy romladozott fal, ki tudja ki által és miért építve, s ki által elrontva? Egy magas tömör oszlop; a jámbor Simeon Stylites oszlopa, mellyet ő saját kezeivel hordott éveken át össze, s mellyen nap-hosszant szokott ülni kiterjesztett karokkal, mint egy kereszt, s napjában ezerszer és ötszázszor hajtotta meg magát, fejét lábaihoz értetve. A völgy északi s déli oldalát egy roppant sziklatömeg rekeszti el; olly egyenes, olly meredek, mint egy bástya, s csak a tetején, három, négyszáz ölnyi magasban látszik valami zöld.

És e meredek sziklafal hosszában sorban egymás mellett apróbb nagyobb üregek százai sötétlenek, mintha valami özönviz előtti óriás faj ajtókat, ablakokat vágott volna rajta sorban két, három emeletre, hogy palotát csináljon magának belőle.

Az üregek oldalfalai olly szakadékosak, talapja olly egyenlőtlen, hogy alig lehetne emberi kéz műveinek tartani azokat, ha nyílásaik hegyes öblezete, s a rendes sorok, mellyek szerint egymás mellett következnek, nem bizonyítanak, hogy itt véges erők próbálgaták csodáikat.

Három ez üregek közül diadalívek magasságával bir, egy pedig, melly a szikla aljába van vágva, olly kietlenül magas, mint egy roppant templomboltozat, s erről azt állítják, hogy keresztül megy a hegy alatt egészen le a tengerig, s a kinek bátorsága volna megtenni az utat, ott sok rejtélyes feliratra találhatna, mellyek a falakra vannak írva. Ki bírta ez ismeretlen rúnák nyelvét egykor? tán a Chaldaeok, vagy a Mithras tisztelők, minő rejtett titkok, minő emberemlék előtti események vannak azokban megírva? ki tudna arra felelni.

Hihetőleg temetőnek használták e völgyet régen elmúlt népek, kiket sirboltjaik túléltek s most annál borzasztóbb a táj, mert a szikla tátongó nyílásai száz nyitott torokkal látszanak beszélni, hogy ide egy elveszett nép van eltemetve.

Különösen ama legelső üregnek azon szokatlan sajátsága van, hogy néha elkezd üvöltő hangokat adni magától; a tetőkön legeltető pásztorok borzadva hallják, mint zúg a sziklatorok, eleinte mintha darázsrajok forrnának benne,

később egyre nő a zúgás mintha a szélvész ördögei tévedtek volna el az üregben s ordítva üvölténének, hogy nem találják ki belőle. Utána rendesen elkövetkezik a Szamum szele, melly hihetőleg egy tulsó nyíláson a barlangba hatolva, elébb hallatta itt e völgyben hangját.

De nemcsak ilyenkor, más esetekben is megszólal a barlang. Történt, hogy vakmerő pásztorfiúk bementek a barlangszárába tüzet rakni s esztelen kiabálással hívogatták a barlanglakó dzsint, míg az üreg egyszerre viszhangot adott; de nem azon szót adta vissza, a mit hozzá kiáltottak, hanem csendes halk szózáttal felelt a pajkos gyermekeknek; hogy távozzanak el és ne gúnyolják azt, a mit Isten teremtett.

Másszor házasságtörő asszony tévedt oda bünös örömeinek takaróul véve a méla sötétséget, s mint rettentek össze a vétkes szeretők, midőn az édes suttogásokat egy hang zavarta meg, melly nincs távol és nincs közel, melly nem szellemé és nem emberé; de jeget támaszt hideg sóhajával a forró vérben: „Allah mindenütt jelen van!”

Egykor rablók tévedtek oda, kik uti társukat akarták e helyen meggyilkolni; a midőn olly ordítás keletkezett a barlangban, mint mikor az ég megzendül s a gyilkosok világosan hallák az irtózatot: „Allah látott benneteket, a Gyeheenna lángjai égnek számatokra!": Azok nyavalyás örülettel futottak ki az üregből.

Mindenki a közel lakók közül tudta és hitte, a barlangi dzsint, a ki senkit sem bánt a jók közül, de megüldözi a gonoszokat.

De nemcsak az ijedelmes szívek ismerik a barlangi látatlan hangot, eljönnek ide a szenvedők, megesett szívűek is, és a láthatlan dzsín szíveikben olvas, mondani sem kell előtte panaszait, ő tanácsokat ad és azok többnyire használatosak. Lehet, hogy e tanácsokat akárki más is adhatta volna, de tán ha közönséges embertől jönnek azok, nem tartják meg olly bugalommal a kérdezők s nem használnak maguknak általa.

Eljönnek hozzá gyakran jóslatért is; és ilyenkor az ismeretlen lény úgy ki tudja azokat ismerni, a kik valódi aggodalommal jönnek hozzá, azok közül, kiket csak kíváncsiság hozott ide, vagy a kik próbára akarják tenni. Ezeknek semmit sem válaszol, míg amazoknak gyakran olly találó jóslatokat mond, miknek mély értelmű képbeszéde ígéről ígére teljesedik.

A babonás köznép jó cselekedetnek tartja ez ismeretlen lénynek áldozni. A körül lakók iparkodnak vele jó barátságban lenni, haszontalan beszédekkel nem háborgatják, minden apróságért nem futnak hozzá, sőt volt eset rá, hogy a seleuciai kádi talpára veretett egypár pajkos suhancznak, kik köveket hajgáltak a barlangba.

Az üreg nyílásától befelé haladva mintegy negyven lépésnyire, a hol már

a külvilág alig dereng, van egy nagy kő: valami durva oltárhoz hasonlít, annak közepében egy kis mélyedés, ezt szokták rizsszel vagy tengerivel megtölteni a jámbor lakosok, s másnap midőn visszaatérnek, látják, hogy a dzsín elhordta azt onnan s fizetésül egy egy ezüst pénzt hagyott a kő mélyedésben, azokból a régi ezüst pénzekből, miket még Törökország ragyogó korszakában verettek, s mellyek három annyit értek, mint ez idő szerintiek. Tehát a dzsín készpénzzel fizet és semmit sem fogad el ingyen.

Azoknak, a kik vele beszélni akarnak, mélyebben kell a barlangba hatolni. egész odáig. a hol semmi világosság nem látszik, mert ő csak ott található, a hol teljes sötétség van. A ki méceszel vagy szövőtnekkel jön, az nem találja őt sehol. az nem kap feleletet. És a midőn látogatója ott áll, a sötétben. a dzsín olly jól látja őt. mintha a napvilág sütné rá, s egy arczmozdulat észrevétlen nem marad előtte. Annál jobban hiszik, hogy a ki így lát a föld sötétjében. az a szivek és jóvendők sötétségeiben is tud látni.

Több, mint ötven éve már, tehát egy emberemlékezet határa, hogy e csodát ismeri a nép a seleuciai üregben; azóta sok főurak, basák, vezérek. sok bölesek, papok, ulemák látogatták a dzsín lakását, és az mindent tudni látszott, a mi a föld felett történik. Soknak megjósolá halálát, és a kiket nem szeretett, azoknak megmondá azt is, hogy vétkeikért megérdemlik a rájuk következő sorsot.

Az ezer nyolczszáz tizennyolczadik esztendőben épen a Szamum elviharzásá után történt, hogy egy kalózhajó vitorlázott be a szuadéai révbe, hol még a hajdani Seleucia nagyszerű kikötőjének romjai látszanak.

A kalózhajó francia lobogót viselt, hanem legénysége csupa albanokból állott. A kikötő még fedve volt az elzajlott vihar által partra vert hajók roncsaival, miket most nagy fáradsággal iparkodtak kitatarozni; mindenki bámulva tekintte a teljes épségben megérkező hajóra, mellynek csak egy vitorlája sem hiányzott; pedig kalózhajók moderaként sokkal nagyobbak voltak árboczaik, és vitorláik öblösebbek, mint a minőket hasonló tonnatartalmú rendes hajókra szokás alkalmazni.

A melly órában horgonyt vetett a hajó, a legnagyobb dereglyét tengerre bocsáták, s abba huszonnégyszáz jól fegyverzett timarióta szállt be. A ficzkók mindegyike ott viselte érdemrendjeit a pofáján, a csaták nyomai megszaporták zord arczkifejezésüket oda nem tartozó vonásokkal.

Azután egy ósz ember szállt a dereglyébe, ki után paripáját is lebocsáták az emelő daru (hajógép) segélyével. Ez volt a parancsnok.

Közép termetű, de izmos agg férfi, túl lehet már a hetvenen, és közel a

nyolczvan évhez; de lelke és teste most is olly erős, mint midőn még az a szakáll, melly most, mint a hattyu szárnya borul le keblére, fekete volt, mint a holló szárnya.

Vállai rendkívüli erőre mutatnak, s arczának merész tartása, szemeinek villogása, a bátor nyugodt tekintet tanusitják, hogy ez erő nincs gyáva lélekre vesztegetve.

Az evező csapások a partra szállítják a dereglyét, de kikötni semmi erőnek sem sikerült; a tenger dagálya olly nagy, hogy a parton megtört hullám tajtékozva hajítja mindig vissza a dereglyét.

Az ősz férfi egy szemöld intésére hárman ugranak bele a hullámba a hajóslegények közül, a dereglye kötélét vontatva, mind a hármat elrántja az, mintha gyermekek fognának szilaj bikát.

Most az ősz ember egyszerre lovára pattant, kengyelét oldalába vágja, s kiugrat a tajtékot turó hullám közé, háromszor borítja el lovastól a visszatululó hab. A harmadiknál már partot ért. A népség csodákról beszél; ő pedig senkitől sem kédezősködve, mint a ki legjobban ismeri az utat, egyesegyedül elindul a révparton s elhagyva azt a hosszú tornyos bástyasort, melly a hegyen végig futva, körülkeríti a várost, s mint egy óriási antik nyakláncz függ a hegy vállain; — utját a hegyszakadékok felé vevé s azok közt nem sokára, senkitől nem kísérve eltűnt.

Alig haladt félóránnyira az olaj és fügefákkal beültetett hegyoldalok között, mellyek a forró szél után még most is tikkadtan lankaszták le lombjaikat, midőn rá akadt azon helyre, mellyet keresett.

Egy otrombán összeabdált viskó volt az, mellyet kőből, fából és sárból olly idomtalanul alkotott valami beszélő állat, hogy azt egy fecske is szégyenlette volna magáénak elismerni, nem is említve a hódakat, mellyeknek gunyhói ehhez képest valódi építész remekek.

De kegyes volt iránta a természet, s befuttatá kúsó indákkal a viskót, ezek azután, hol az építész fölösleges rést hagyott, azt szépen befedték.

Itt leszállt lováról a jövevény, azt megköté egy fához, s miután az ajtónak nem volt kilincse, elolvasá azt az ákonbákot, a mi kívül reá volt írva; szokás szerint valami szent mondás, a mi a török szerzetesek kapuira szokott írva lenni.

„Átkozott az, a ki az éneklő madarat háborítja.“

A jövevény hallgatózott; hiszen te nem énekelsz, gondolá magában s olvasá tovább, a mi következik:

„A ki zörget az imádkozónak ajtaján, hiába fog zörgetni a paradicsomnak kapuján.“

Az idegen nem is sokat zörgetett rajta, hanem berúgta egyszerűen.

a külvilág alig dereng, van egy nagy kő: valami durva oltárhoz hasonlít, annak közepében egy kis mélyedés, ezt szokták rizsszel vagy tengerivel megtölteni a jámbor lakosok, s másnap midőn visszaatérnek, látják, hogy a dzsin elhordta azt onnan s fizetésül egy egy ezüst pénzt hagyott a kő mélyedésben, azokból a régi ezüst pénzekből, miket még Törökország ragyogó korszakában verettek, s mellyek három annyit értek, mint ez idő szerintiek. Tehát a dzsin készpénzzel fizet és semmit sem fogad el ingyen.

Azoknak, a kik vele beszélni akarnak, mélyebben kell a barlangba hatolni. egész odáig. a hol semmi világosság nem látszik, mert ő csak ott található, a hol teljes sötétség van. A ki méceszel vagy szövétnekkel jön, az nem találja őt sehol. az nem kap feleletet. És a midőn látogatója ott áll a sötétben. a dzsin olly jól látja őt. mintha a napvilág sütne rá, s egy arcmozdulat észrevétlen nem marad előtte. Annál jobban hiszik, hogy a ki így lát a föld sötétjében. az a szivek és jóvendők sötétségeiben is tud látni.

Több, mint ötven éve már, tehát egy emberemlékezet határa, hogy e esodát ismeri a nép a seleuciai üregben; azóta sok főurak, basák, vezérek, sok bölcsék, papok, ulemák látogatták a dzsin lakását, és az mindent tudni látszott, a mi a föld felett történik. Soknak megjósolá halálát, és a kiket nem szeretett, azoknak megmondá azt is, hogy vétkeikért megérdemlik a rájuk következő sorsot.

Az ezer nyolczszáz tizennyolczadik esztendőben épen a Szamum elviharzása után történt, hogy egy kalózhajó vitorlázott be a szuadéai révbe, hol még a hajdani Seleucia nagyszerű kikötőjének romjai látszanak.

A kalózhajó francia lobogót viselt, hanem legénysége csupa albanokból állott. A kikötő még fedve volt az elzajlott vihar által partra vert hajók roncsaival, miket most nagy fáradsággal iparkodtak kitatarozni; mindenki bámulva tekintte a teljes épségben megérkező hajóra, mellynek csak egy vitorlája sem hiányzott; pedig kalózhajók modoraként sokkal nagyobbak voltak árboczaik, és vitorláik öblösebbek, mint a minöket hasonló tonnatartalmú rendes hajókra szokás alkalmazni.

A melly órában horgonyt vetett a hajó, a legnagyobb dereglyét tengerre bocsáták, s abba huszonnég jól fegyverzett timarióta szállt be. A ficzkók mindegyike ott viselte érdemrendjeit a poszáján, a csaták nyomai megszaporták zord arc kifejezésüket oda nem tartozó vonásokkal.

Azután egy ősz ember szállt a dereglyébe, ki után paripáját is lebocsáták az emelő daru (hajógép) segélyével. Ez volt a parancsnok.

Közép termetű, de izmos agg férfi, túl lehet már a hetvenen, és közel a

nyolczvan évhez; de lelke és teste most is olly erős, mint midőn még az a szakáll, melly most, mint a hattyu szárnya borul le keblére, fekete volt, mint a holló szárnya.

Vállai rendkívüli erőre mutatnak, s arczának merész tartása, szemeinek villogása, a bátor nyugodt tekintet tanusitják, hogy ez erő nincs gyáva lélekre vesztegetve.

Az evező csapások a partra szállítják a dereglyét, de kikötni semmi erőnek sem sikerült; a tenger dagálya olly nagy, hogy a parton megtört hullám tajtékozva hajítja mindig vissza a dereglyét.

Az ősz férfi egy szemöld intésére hárman ugranak bele a hullámba a hajó-legények közül, a dereglye kötélét vontatva, mind a hármat elrántja az, mintha gyermekek fognának szilaj bikát.

Most az ősz ember egyszerre lovára pattant, kengyelét oldalába vágja, s kiugrat a tajtékot turó hullám közé, háromszor borítja el lovastól a visszatululó hab. A harmadiknál már partot ért. A népség csodákról beszél; ő pedig senkitől sem kédezősködve, mint a ki legjobban ismeri az utat, egyesegyedül elindul a révparton s elhagyva azt a hosszú tornyos bástyasort, melly a hegyen végig futva, körülkeríti a várost, s mint egy óriási antik nyakláncz függ a hegy vállain; — utját a hegyszakadékok felé vevé s azok közt nem sokára, senkitől nem kísérve eltűnt.

Alig haladt félóránnyira az olaj és fügefákkal beültetett hegyoldalak között, mellyek a forró szél után még most is tikkadtan lankaszták le lombjaikat, midőn rá akadt azon helyre, mellyet keresett.

Egy otrombán összeábdált viskó volt az, mellyet kőből, fából és sárból olly idomtalanul alkotott valami beszélő állat, hogy azt egy fecske is szégyenlette volna magáénak elismerni, nem is említve a hódakat, mellyeknek gunyhói ehhez képest valódi építész remek.

De kegyes volt iránta a természet, s befuttatá kúszó indákkal a viskót, ezek azután, hol az építész fölösleges rést hagyott, azt szépen befedték.

Itt leszállt lováról a jövevény, azt megköté egy fához, s miután az ajtónak nem volt kilincse, elolvasá azt az ákonbákot, a mi kívül reá volt írva; szokás szerint valami szent mondás, a mi a török szerzetesek kapuira szokott írva lenni.

„Átkozott az, a ki az éneklő madarat háborítja.“

A jövevény hallgatózott; hiszen te nem énekelsz, gondolá magában s olvasá tovább, a mi következik:

„A ki zörget az imádkozónak ajtaján, hiába fog zörgetni a paradicsomnak kapuján.“

Az idegen nem is sokat zörgetett rajta, hanem berúgta egyszerüen.

Ott benn térdelt az Erdbuhár szerzetbeli barát egy leterített gyékényen, övig neki vetközve, előtte egy nagy famedenceze állt tele tiszta vízzel.

Épen az Abdesztán mosódást végzé.

Észre sem látszott venni a lakába berontott jövevényt, hanem végzé nagy buzgósággal a kegyes szertartást. Először is megmosta kezeit, harminczháromszor mondva el e kegyes igéket: „Áldott az Isten, ki a viznek tisztító erőt adott s hitünket felvilágosította,“ azután jobb markával háromszor vizet vett szájába és imádkozék: „óh uram, oh Allah, izleltesd meg velem azt a vizet, melyet adtál Mahommed profétának a paradicsomban, s a melly illatozóbb a a balzsamnál, fehérebb a tejnél és édesebb a méznél, s melly a szomjazó epedését örökre megenyhíti.“ — Ezután a markán keresztül ismét az órra lyukain szíttá fel a vizet, s ekkép buzgolkodék: „Uram, szagoltasd meg velem a paradicsomnak illatját, melly kedvesebb mint az ambra és a pézsmá, és ne engedd, hogy valaha a pokolnak átkozott bűzét megérezzem.“ Ekkor két marokra fogta a vizet s orczáját jól megmosva véle, az alatt illy szavakat beszélt: „tisztítsd meg uram az én orczámat, a mikép minden profétáknak s minden hű szolgálóknak orczáját megfogod az ítéletnek nagy napján tisztítani.“ Még ez sem volt elég, ekkor meg a jobb markába vett vizet s azt a könyökén végig csorgatva, fohászodék: „uram, add az utolsó ítélet napján az én cselekedeteimnek könyvét a jobb kezembe, melly az elváltasztottak keze és vigybe a paradicsomba.“ Azzal bedugta fejét a medenceze vízbe s szája kimaradván belőle, módjában volt azalatt illyen beszédet tartani: „uram, végy környül engemet, midőn előtted megjelenek, irgalmaddal, s ne nyomd az én fejembe a bűnöknek tüzes koszoruját, hanem az erénynek arany koronáját.“ Most fül it vette sorba az érdemes férfiú, áhitattal mondván: „engedd uram, hogy az én füleim mindenkor örömet hallgassák azokat, mellyek az Alkoránban vannak írva.“ Végezve ezt, meglocsolá nyaka csigáját és torkát, igen czélszerűen mondván ez alkalommal: „uram szabadíts meg engemet azon kötelektől, mellyek az elkárhozottak nyakaira fognak vettetni,“ melly kegyes óvástétel után leült a földre s jobb lábát áhitatosan megmosván, kiálta: „oh uram, ne engedd, hogy az én lábaim megcsuszamodjanak az Alsirát hidján, melly a pokol felett a mennyországba viszen, a ballábát is megöblíté és fohászodék: „vedd el uram az én adósságaimat s hallgasd meg az én könyörgéseimet“ *).

Mind ezen mondásokat pedig épen nem lassu hangon, magában dörmögve mondá el a jámbor dervis, hanem érthető, kiáltó szóval, mint illik igazhivő müzümánhoz, a ki nem tartja szégyenletes dolognak az emberek előtt Istenhez imádkozni.

*) Decsi, Ozmanographia.

Annakutána fogá a medenczét és kivívén azt kunyhója elé, az ott tenyésző vad virágokra kiöntözé, megáldván őket egyenkint és egyetemesen; akkor ismét tele meríté a forrásból friss vízzel, s visszavívén a kunyhóba, és a gyékényt tulsó lapjára fordítván letévé rá a vízzel tölt medenczét, mellyre a jövény szinte leveté papucsát, felső kaftányát, letekeré turbánja kaukját s kiemelé fejéből a vörös feszt, s ő is hasonlóul megmosódott.

Azután megcsókolá a dervis kezét, s midőn az kihuzá övéből a hosszú földig érő olvasót, s elkezdé annak kilenczven szemein egyenkint elszámlálni: Allah kilenczven tulajdonságait, az idegen is utána mondá azokat áhitatosan, s mindezek végeztével együtt éneklé vele két izbén a La illah, il Allah; Mahomet raszul Allah! versét, mellynek éneklésében olly gyakorlott volt, mint akár-melly muedzim.

Mind ezek a legnagyobb áhitattal megtörténvén, a jövény felkelt helyéről, arczáról elmúlt az alázatosság kifejezése, s ismét helyet foglalt azon az elébbi büszke, parancsoló tekintet; míg a dervis most alázattal borult le előtte a földre, és rebegé:

— Mit parancsolsz velem kegyelmes úr, szolgáladdal?

Az idegen hagyá őt ott feküdni, s csendesesen felköté kardját.

— Te vagy amaz Erdbuhár dervis, kihez engem egy nimetullahita szerzetes utasított, a ki lakik Janinában? *)

— Szolgálatodra uram.

Ekkor jobbával handzsárját, baljával egy erszényt vont elő övéből az idegen.

— Látod ez erszényt és e kardot. Ez erszényben van ezer czechino, ezen kard lapján legalább ugyanannyi megölt ember vére. Én nem kérдем tőled: ismersz-e engem? tudod-e nevemet? Lehet, hogy ismersz, mert hiszen ti mindent tudtok, hanem akkor azt is tudod, hogy engemet még el nem árult senki, a kin én meg nem boszultam volna magamat. Azért ha jutalom kell, hallgass, ha büntetés kell beszélj.

A dervis kezét szájára téve mutatá, hogy hallgatni fog.

— Most tehát kelj fel, fogd meg lovam zabláját és vezess el engem azon üreghez, mellyben a jóslat-mondó dszín lakik. Te ismerős vagy vele?

— Ismerem uram, de hozzá nem járok, mert rám haragszik; a derviseket nem sziveli, mert ki akarják tanulni; ha én megyek, köveket ejt rám a boltozathól, vagy mély hasadékokba vezet. Azért ha kívánod, odáig elvezet-

*) Az Erdbuhar és Nimetullahita rendek a legszigorubb életűek a török szerzetek között, az elsőbök minden héten két nap olly szigoru böjtöt tartanak, hogy nyálukat sem nyelik le; az utobbiaknál ez csak a probaéveken át tart, azontul élhetnek a világ örömeinek.

lek, de be nem megyek veled, ha a mennyi pénz van ez erszényben, annyi fejem volna is vállamon, mellyeket levágj.

— Arra nincs is szükségem. Te künn maradsz és tartod lovamat.

Azzal büszkén lovára veté magát a herculesi aggastyán, s a dervis megfogva a mén zabláját, elkezdé őt a hegyi úton vezetni a szakadékos sziklatorlatok közé.

A hold fenn volt már az égen, mire az üregek sziklájához értek. Hátról kerülve, még zordonabb volt a táj. Elől a vad természet-omladék, hátul a sötét czedruserdők, miknek sűrű lombja nappal is éjszakai árnyékot vet és oldalt a végtelen magasságu sziklatömeg, melly holdvilágnál még magasabbnak látszik, és ez üregek mintha éjszaka még feketébbek s a sziklák, omladékok még kopárabbak volnának; pedig nappal is olly elhagyatott e táj, mint éjjel.

A dzsin üregéhez érve, leszállt lováról az agg férfi s meghagyva a dervisnek, hogy ott álljon és várja, míg vissza fog jöni: elszántan belépett az üregbe. ✓

A vak sötétség miatt csak apró léptekben lehetett haladnia, ovatosan, de félelem nélkül haladt: lábával elébb megpróbálta az alapot, mellyre lépett, s egyik kezét szemé előtt, a másikat pedig handzsárja markolatán tartá. Elszánt gonosz léleknek kellene lenni, melly őt meg merje támadni.

Néha egy egy denevér suhant el fülei mellett, gúnyos vihogással, más-szor hideg, megmozduló testekre lépett, mit figyelt ő azokra? a méla hallgatás, melly körülvevé, rettentőbb volt a poklok szavánál, és e hallgatástól sem rettegett, ketté merte azt szakítani, erős szóval kiáltva a földalatti csendbe:

— Jövel elé, jó, vagy gonosz szellem, kit Allah elbocsátott, hogy beszélj élő emberekkel; jövel és szólj nekem.

— Melletted vagyok, — susogá e szókra egy hang; mély és tompa, mintha az üres levegő szólana.

Az idegen utána kapott; mintha merész kézzel meg akarná a lelket ragadni; nem talált semmit. Hang volt az alak nélkül.

— Beszélj nekem, — szólt reszketéstelen hangon az agg. — Ismered-e sorsomat?

— Ismerlek, — szólt a láthatlan hang. — Te egy szegény ember vagy, ki elvesztegetted a mid volt és a mid van, az nem a tied.

— Tudatlan lélek vagy — dörmögé a jövevény, — menj vissza sirodba és alugyál, nem kérdezek tőled többet; — jelen sorsomat sem ismered, hogy ismernéd a jövőt? Menj odudba vissza és nyugodjál békével.

— Én ismerlek téged, — folytatá a hang, — és igazat mondtam. Nemde nem Tepelenti Alinak hívnak-e téged?

A jövevény bámulva felelt.

— Valóban az nevem.

— Nem földönfutó voltál-e tegnap? s nem por és hamu lépsz-e holnap?

— Valóban igaz, de e tegnap negyven év előtt volt, s e holnap mikor lesz?

— Tudod, hogy itt nincs reggel, sem este, — felelt a hang. — nekem tegnap az, midőn legutolszor láttam a napot, és holnap, midőn újra fogom látni. Tepelenti Ali, Janina uralkodója, te szegényebb vagy a legutolsó müzümán-nál, ki szörkötéllal övedzi derekát, mert elvesztettél mindent, a mi rád nézve becses. Testvéredet, ki védelmedre kelt, megölted, anyádat, ki szeretett megfojtattad, hazádnak, melly táplált, jobb kezét szakítottad ki; dicsőségedet, melly ékesített, átokká változtattad magadon, s a szerelemből gyűlöletet csináltál magadnak.

— Ugy van. Ezt cselekvém. Nem bántam meg semmit. A nyul elrágja a virágot, a keselyű elkapja a nyulat, a vadász ellövi a keselyűt, a vadászt levágja az oroszlán és az oroszlánt megeszi a féreg. Földdé válik minden. Allah hatalmas, ő rendelte így. Mi vagyok én? nagyobb féreg, mint a többi. Ki pöröl Istennel. Mi sors vár reám a jövőben?

— Még tegnap ifjabb voltál nem született fiadnál, holnap vénebb leendsz megholt őseidnél.

— Világosabban szólj, mert szavaid értelmét olly kevésbé látom, mint magadat.

— A ki vétett fegyverrel, meghal fegyver által, így szól Allah. A ki vétett szerelemben, meghal szerelem által. Két kezéd van, jobb és balkezed, két kardod, egy görbe és egy kigyós, két kincstárad, egyik arannyal, másik ezüsttel tele, háromszáz nő van háremedben, de csak egy van a kit imádsz, tizenkét fiad van, de csak három a kit szeretsz. Ime halljad, jól vigyázz életedre, mert a mi legközelebb van hozzád, abban van halálad, tulajdon fegyvered, tulajdon gyermeked, tulajdon vagyoned, tulajdon két kezéd fog egykor megölni.

— Mashallah! A halál elkerülhetetlen; csak egyet mondj meg: fogok-e én egykor Sztambulban a serail kapuján diadalmasan bevonulni?

— Fogsz. Ott állandasz ezüst állványon az ujjongó nép előtt.

— És mikor?

— Leend idő, a mikor egyszerre két helyen léssz, Janinában és Sztambulban egyszerre, a napok meg fogják ezt magyarázni.

— Még egyre felelj, miért emlitéd azon nőt, a kit legjobban szeretek?

— Ő fog legelőször elárulni.

— Átkozott! — Őrditá Ali, kirántva kardját s dühösen vágott a hang

felé: a kard nagyot süvültött az üres levegőben s percz mulva éktelen messzeségből kiálta vissza a hang:

— Már megtörtént az.

— Ah, álom ez. Álom ez! sohajta Ali.

— Nem álom, — felelt a rejtélyes hang. — Ébren vagy.

— Ha nem álom, adj jelt nekem, mellyről megtudhassam, midőn innen kimegyek, hogy nem álmodtam.

— Tedd elébb hüvelyébe kardodat.

— Visszatevém, — szólt Ali, de nem mondott igazat, mert csak övébe dugta azt.

— Rejtsd hüvelyébe — szólt a hang.

Ali borzadva tapasztalá, hogy e lény a sötétben minden mozdulatját látja.

— Most nyujtsd ki tenyeredet, — szólt a hang egészen közel.

Ali kinyujtá tenyerét. Azon pillanatban egy erős férfias kéz aczélszorítását érzé azon; olly erős, olly sujtoló szorítást, hogy a vér serkedezett ujjai hegyéből.

Azután elereszté őt az ismeretlen lény, suttogva mondván:

— Arczodnak egy vonása nem mozdult kezem nyomása alatt; így csak Tepelenti birta azt kiállani.

— És így csak egy férfi birta kezemet megszorítani, monda Ali. És annak neve Behram volt, Halil Patronának fia, ki negyven év előtt bajnok társam vala s azóta elveszett. Ki vagy te?

— Aleikum unallah! (Isten veled) monda válasz helyett amaz.

— Ki vagy te? Kérdé egy lépést téve előre Tepelenti.

— Aleikum unallah! hangzék felé a bucsuszó végtelen, végtelen távolból.

A hatalmas pasa elmerengve fordult vissza, s midőn a holdfényre kiért, világosan látá kezén még a vércseppeket, miket amaz erős kézszorítás körmei aiól kisajtott.

(Folytatjuk.)

HUNYAD HALÁLHIRE.

BÉRCZY KÁROLYTÓL.

Fut vissza Mohamed a török határon,
Győzelmi zászló leng Nándorfehérváron,
S a diadalszerző oda át Zimonyban,
Kiterítve fekszik a halotti ágyon.

Megviszik a gyász hirt jó László királynak:
 Czilly s párthivei körülötte állnak.
 „Kidölt hát a vén Hund *) a többit kiírtom.“
 Szólt ez s hossza vége nincs a lakomának.

Viszik az örömhirt törökök földére,
 Hallja Mohamed és elsötétül képe.
 „Nagyobb férfiút még a világ nem látott.“
 Szólt s fejét lehajtva, köny tolu szemébe.

P A R I S I N A.

LORD BYRONTÓL.

FORDÍTOTTA SZÁSZ KÁROLY.

1.

Az óra jő, midőn a csalogány
 Megzendül a cserjék bogán.
 Midőn a szerelem olly édes,
 Szótlanságában olly beszédes.
 Szelid szellőben, viz morajban,
 A fülnek csábos hangu dal van.
 Harmat van a virág szívében,
 Csillag sugár rezg fenn az égen.
 Mélyebb árnyu a vizek kékje,
 Setétebb zöldü a levélke.
 Az égen a fényes homály
 Terül szét nyúgot orminál,
 Midőn leszáll a nap s helyette
 Holdfény és alkony olvad egybe.

2.

De nem hallgatni az éj dalnokát
 Hagyá el Parisina csarnokát.
 És nem az égbolt fénylámpáiért
 Járja be a hölgy az árnyékos éjt.
 A zöld lugosban nem azért mulat,
 Hogy ápolná a szép virágokat.
 Hallgat, mereng, ... nem fülmilék dalán,
 Lelke még édesb hangot vár talán.

*) Ily gúnynevet csinált Hunyad nevéből Czilley. Lásd Szalay Magyarország története
 III. kötetét.

Lépés hangzik föl a kert árnyibúl,
 Arcza halvány lesz, szive ver vadúl,
 Édes hang suttog át a lombokon,
 A sziv dagad, uj pir a homlokon,
 Jó a rég várt... Egy percz — vagy annyi se —
 Meg van. — A lány lábánál kedvese.

3.

De mit nekik most a világ,
 Az idő, mellynek árja hág?
 A teremtés, a föld, az ég,
 Előttök most mind semmiség.
 Mint a halott, nem tudnak semmiről,
 Hogy mi történik ott körül.
 Egész világra nem eszmélnek,
 Csak egymásban lehelnek, élnek.
 Sohajok is merő gyönyör,
 Olyan mély, hogy ha meg nem esalna:
 A szivet, mit illy láng gyötör,
 Megrepsztené kéj- s fájdalma.
 Gondolnak-e veszélyre, bünre
 Az édes álom mámorában,
 S míg a szenvedély nincs eltünve,
 Ki fél, ki haboz illy órában?
 Rövidségéről ki elmélkedik?
 — Olyan hamar lefoly pedig.
 Hajh! felébredünk, mielőtt még,
 Hogy vége, sziveink észre vennék.

4.

Olly nehéz tekintettel válnak el
 Tőled bün- és gyönyör- emlékü hely,
 S ugy érzik, a vágy és remény daczára,
 Hogy most találkoznak utoljára.
 A hosszú ölelés, mély sohajok,
 Az elszakadni nem tudó ajak,
 Mig a hölgy arczán a kín tüze ég föl,
 Hogy bocsánatot nem remél az égtől.
 Mintha az égen, minden néma csillag,
 Tanuja voina bünös vágyaiknak.
 A hosszú ölelés, mély sohajok,
 Egy helyben tartják őket szüntelen,
 S midőn már még is el kell válniok
 Nehéz tehersúly nyom a kebelen,
 S mind az a kín, mivel a kéj után
 A sziv reszketve küzd büntudatán.

5.

Ott fekszik ágyán Húgó egyedül
 Lihegve még a tiltott kék után,
 A hölgy férjének vánkosára dül,
 Ki olly gyanutlan alszik oldalán.
 De a hölgy álma lázas, nyugtalan,
 Arczán vériték, s a kék pirja van.
 És egy nevet susognak ajkai
 Mit ébren ki nem merne mondani,
 Lázás szívéhez szoritja urát,
 Pedig más képe, mit álmába lát.
 A férj az ölelésre ébred,
 Megesalja őt egy boldog érzet,
 Azt vélé e sohaj, ez ölelés
 Mind neki szól, őt boldogítja, és
 Örömkönyekkel nézi, ah, a nőt,
 Ki álmában is így szereti őt.

6.

A z ó az álmadót keblére zárja,
 Tört hangjait örömmegve várja.
 És hall... de mi ez? arcza most setét,
 Mintha hallaná vég itéletét.
 Azt hallja, azt... Ah! mélyebb dördület
 Nem zendülhet sirja felett,
 Midőn a nagy álombúl fölkél,
 S megáll ama birói széknél.
 Azt hallja, azt... s földi nyugalma
 E szón örökre meg van halva.
 Egy nevet suttog az álmodó,
 De ez az egy név áruló,
 Melly felfödi a nő bűnét,
 S a férj emésztő szégyenét.
 S kié e név? Hogy mint a hab,
 Melly hánytvetett hajóra csap,
 És a sziklákon őszve törvén,
 A romokkal eltemeti
 Az útazót a vészes örvény, —
 — Ugy hangzott ez a név neki.
 Kié e név? Húgó neve,
 Bizonynyal! illyet nem hive.
 S ennek kell őt megesalnia!
 Húgó! Igen, saját fia,
 Még ifjúságából, midőn
 Megesalta Bianca hitét,
 Ki neki adta szüz szívét.
 De kit nevévé mégse tön,

Megrázta törét hüvelyében,
 De elrejtette újra mélyen.
 Bár életet nem érdemel,
 Illy szépséget nem ölhet el,
 Legalább így — mosolygva, — alva nem ...
 Fel sem költé, csak nézte csendesen,
 De olly tekintettel, a melly
 — Ha álmaiból felébredt volna rá,
 Vérét bizonynyal jéggé fagyalalá;
 Hogy aludjék megint, s mélyebben el.
 A lámpától sütött hemlok felett
 A nehéz veriték csepp megjegedt.
 A hölgy nem szólt többé, csak alvék ...
 Nem álmodá, hogy ma meghal még ...
 (Folytatjuk.)

A CSALOGÁNY.

(ANDERSEN MESÉIBŐL.)

CSENGERY RÓZÁTÓL.

Tudod, hogy Kínában kínai ember a császár, s a kik körülte vannak, azok is mind khinézerek. Réges rég történt, de épen azért méltó meghallani, mielőtt feledésbe menne. A császár palotája a legpompásabb volt egész világon, csupadán csupa finom porcellánból, olly drága, de olly töredékeny, hogy bajos volt csak érinteni is, ugyan csak kellett vigyázni az embernek. A legcsodálatosabb virágok voltak a kertben, s a legszebbeken ezüst harangok csüngtek, hogy figyelmeztessék, a ki arra jár a virágokra. Igen, a császár kertjében minden így ki volt számítva, s olly messze terjedt az, hogy még a kertész sem ismerte a végét; a mint tovább tovább haladt az ember, a leggyönyörűbb erdőbe ért, a hol magas fák voltak és mély tavak. Az erdő egészen a tengerre vitt, a melly kék és mélységes vala; a nagy hajók egészen a lombok alá vitorlázhattak, s ez ágak közt egy csalogány lakott, melly ollyan szépen énekelt, hogy még a szegény halász is, a kinek annyi dolga volt, megpihent és hallgatótt, ha éjjel a hálót felhúzni kiment s a csalogányt hallá: „Istenem mi szép!“ — mondá, azonban dolga után kellett látnia, ő elfeledte a madarat; de ha másnap éjjel ismét dalolt, s a halász oda ment, megint azt mondta: Ó istenem, be szép.“

A világ minden részéből jöttek utasok a császár városába, s bámulták ott a palotát, a kertet, de ha a csalogányt hallották, mind azt mondották: „mégis csak legkülönb az!“

S az utazók sokat beszéltek róla, ha haza mentek; a tudósok is sok könyvet irtak a városról, a palotáról és a kertről, de a csalogányról sem feledkeztek meg,

mindenek fölött kiemelték; és a ki csak verset tudott írni, szebbnél szebb költeményt írt a csalogányról az erdőben a mély tó mellett.

A könyvek átfutották a világot s egyszer a császárhoz is eljutott néhány. Arany székében ült, csak csak olvasgatott, minden perczen integetett fejével, mert tetszettek neki a város, palota és kert gyönyörű leírásai. „De a csalogány csak mindent felül mul” olvasá azokban.

— Mi az? — mondá a császár, — hiszen a csalogányt nem is ismerem! Volna ilyen madár országomban, sőt épen kertemben? soha sem hallottam! Hogy illyesmit könyvekből kell először megtudnom!

S aztán hivatá főudvarmesterét, a ki olly rátartó volt, hogy ha kisebb rangú ember szólta hozzá, vagy valamit kérdezni mert tőle, nem felelt egyebet, mint „P!” a minek semmi értelme sem volt.

— Valami rendkívüli madárnak kell itt lenni, melyet csalogánynak hívnak, — mondá a császár; — azt mondják, hogy az legkülönb egész birodalmamban, miért nem szóltak nekem soha erről.

— Soha sem hallottam semmit felőle — válaszolá az udvarmester. — Még nem mutatták be az udvarnál.

— Akarom, hogy ma este ide jöjjön s előttem énekeljen — mondá a császár. Az egész világ tudja mim van, csak magam nem.

— Nevét sem hallottam eddig, — szólta az udvarmester; — keresni fogom és feltalálom.

De hol volt feltalálható? Az udvarmester minden lépcsőkön fel s alá, s tereken és folyosókon átfutkosott, de a kívül csak találkozott, egy sem tudott semmit a csalogányról, s az udvarmester visszafutott a császárhoz és mondá, hogy alkalmasint csak a könyvirók meséje az egész. Nem kell hinni császári felségednek, a mi azokban irva van! Csupa költemény az és afféle ördögös dolog.

— Igen, de a hatalmas japáni császár küldte nekem a könyvet, melyből azt olvastam — szólta a császár; — tehát igaznak kell lenni. Hallani akarom a csalogányt. Itt legyen estére. Ha nem jön el, vacsora után az egész udvart meg fogják döngetni.

— Csing-pe, — mondá az udvarmester, s megint elkezdett futkosni a lépcsőkön fel s alá, s a tereken és folyosókon által; s a fél udvar futkosott vele, mert nem szerették volna, ha megdöngetnék. Volt kérdezősködés a híres csalogány után, melyet az egész világ ismert, csak az udvar nem.

Végre egy kis, szegény leányra akadtak a konyhában. — Ó Istenem, — mondá ez — a csalogány! hiszen én jól ismerem! de hogy tud az énekelni! Minden este szabad egy kis maradékot vinnem haza szegény, beteg anyámnak, a ki a parton lakik, s ha visszajövet fáradt vagyok, s az erdőben kipihenek, mindig hallom énekelni a csalogányt. Kicsordul szememből a köny, s épen úgy tetszik, mintha anyám csókolna meg.

— Kis leány, — szólta az udvarmester, — állandó helyet szerzek számodra a konyhában, s kieszközlöm, hogy enni láthasd a császárt, ha a csalogányhoz vezetsz bennünket, mert ma estére ide van rendelve.

S aztán mindnyájan felkerekedtek, ki az erdőbe, hol a csalogány szokott énekelni; velök volt a féludvar. Mikor a legjobban haladtak, bőgni kezdett egy tehén.

— Ó, — mondák az udvaroncok — meg van már! Mégis különös erő ollyan kis állatban! Aligha nem hallottuk már valahol!

— Hiszen ott tehenek bognak! — mondá a kis lány. — Még jó mesze van a csalogány.

Ekkor a békák kezdtek krákokni a mocsárban.

— Dicső! — mondá a khinai várpap, — épen úgy szól, mint a kis harang a toronyban.

— Hiszen azok békák! — mondá a kis leány. — De most már, úgy hiszem, mindjárt meghalljuk.

Ekkor a csalogány kezdett énekelni.

— Ez az! — mondá a kis lány — hallga, hallga! Amott ül ni! S egy kis fakó madarat mutatott fen az ágakon.

— Lehetséges-e? — mondá az udvarmester. — Nem képzeltem volna, hogy ilyen legyen. Mi egyszerüen néz ki! bizonyosan színét vesztette, hogy illy előkelő férfiakat lát maga körül.

— Kis csalogány! — kiálta hangosan a kis leány — kegyelmes császáruk szeretné, ha énekelne ön előtt.

— A legnagyobb örömmel! — mondá a csalogány, s aztán dalolt, hogy csupa öröm volt.

— Épen mint az üvegharang! — mondá az udvarmester — s ni hogy dolgozik kis torka! Különös, hogy soha sem hallottuk azelőtt. Bizonyára nagy „furorét“ csinál az udvarnál.

— Énekeljek még egyet a császárnak? — szólt a csalogány, azt hívén, hogy a császár is jelen van.

— Derék kis csalogányom! — mondá az udvarmester — van szerencsém, ma estére udvari mulatságra hívni önt meg, hol ő felségét el fogja bájolni gyönyörű énekével.

— Legjobban veszi az ki magát a zöldben, — szólt a csalogány; de mégis örömet elment, hallván, hogy a császár kívánja.

A palotában mindent szépen elrendeztek. A falak és padlók, mellyek porcelánból voltak, ezer meg ezer aranylámpa fényében ragyogtak; a leggyönyörűbb virágokat, mellyek ugyancsak tudtak csöngetni, állították ki a folyosókra. Volt szaladgálás és seblób, de ugy is szólottak a kis csöngetyük, hogy saját szavát sem hallá az ember.

A nagy terem közepén, a hol a császár ült, arany vesszőcskét állítottak fel, azon kellett ülni a csalogánynak; ott volt az egész udvar, s a kis konyhalánynak megengedték, hogy az ajtó mögött állhasson, mert már udvari szakácsné czímet kapott. A legnagyobb pompában volt mindenki, s a kis fakó madárkát bámulták, miglen a császár intett.

S olly fölségesen énekelt a csalogány, hogy könybe lábadtak a császár szemei arczán folytak alá a könyvek, és a csalogány még szebben dalolt, igazán szívrehatólag. A császár egészen boldog volt, s azt mondá, hogy a csalogány nyakán hordhatja arany papucsát. De a csalogány megköszönte, mert már eléggé meg volt jutalmazva. „Könyet láttam a császár szemeiben, ez a legdrágább kincs előttem! Isten látja, eléggé meg vagyok jutalmazva!“ S aztán megint elkezdett énekelni kedves gyönyörű hangján.

— Ez a legszeretreméltóbb kaczérság! — mondák az udvari hölgyek; s aztán vizet vőnek szájukba, s ha torkukat öblegették, csalogányoknak hitték magukat.

Még az inasok és szobaleányok is kijelenték, hogy ők is meg vannak elégedve, s ezzel sok van mondva, mert őket legbajosabb kielégíteni. Bizonyára a csalogány egészen megalapítá szerencsését.

Most már az udvarnál kellett maradnia, saját kaliezkát kapott, s szabad volt nappal kétszer és éjjel egyszer kísértálnia. Tizenkét inas kísérte, s mindenik egy se-lyemzalagot kötött lábára, azon tartották. Nem nagy élvezet volt az illyes kirán-
dulás.

Az egész város a jeles madárról beszélt, ha három ember találkozott, egyik csak azt mondá: „c s a,” a másik: „l o” és harmadik: „g á n y”; s aztán egyet so-
hajtottak és megértették egymást.

Egy napon nagy csomagot kapott a császár, ezen fölirattal: „csalogány.”

— No megint egy új könyv híres madarunkról — mondá a császár; de nem könyv volt az. hanem egy kis műszer, melyet egy katulyába tettek, amolyan csinált csalogány, melynek az élőhöz kelle hasonlítani, csak hogy mindenütt ki volt rakva gyémánttal, rubinttal és zafirkövel; ha e csinált madarat felhúzták, mindjárt eléne-
kelt egy dalt, a melyet a valódi csalogány szokott énekelni, s aztán föl és alá mozgatta farkát, s ragyogott az aranytól és ezüsttől. Egy kis szalag csüngött nya-
kán illy felirattal: „a japáni császár csalogánya szegény a khinai császáréhoz képest.”

— Fölséges! — mondák mindnyájan — s a ki a madárművet hozta, rö-
gön, „fő-csalogány-szállító” ezimet kapott.

— Most hadd énekeljenek együtt, az lesz a párdal!

S együtt énekeltek, de nem igen sikerült, mert az igazi csalogány saját módja szerint énekel, s a madármű hengereken járt. — Nem ez az oka, — szólt a zene-
mester, ez különösen hangmérték után dalol, egészen iskolám szerint! Most egye-
dül kellett énekelnie a madárműnek. Szintolly sikert aratott, mint az igazi madár,
s aztán meg szemre főre is ékeőbb volt, úgy ragyogott, mint a karpereczek és
melltük.

Harminezháromszor énekelte el ugyanazt az egy darabot, még sem fáradt el;
örömet hallották volna megint előlről, de a császár úgy vélekedett, hogy most már
az eleven csalogány is énekeljen valamit, — de hova lett? senki sem vette észre,
hogy a nyitott ablakon kiröpült zöld erdejébe.

— Már mi ez? — szólt a császár; s az udvaroncok mind úgy vélekedtek, hogy
a csalogány fölötte hálátlan állat. „De itt a legjobb madár!” mondák; s a madármű-
nek megint dalolni kellett, s most már harmineznegyedszer hallották ugyanazon dalt,
még sem tanulták el egészen, mert nagyon nehéz volt, s a zenemester olly rendkívül
dicsérte a madarat, sőt állította, hogy az igazi csalogánynál is jobb, nemcsak ru-
házata és a sok szép gyémánt miatt, hanem belül is.

— Mert lássák uraim, és mindenek fölött ő felsége, az igazi csalogánynál
soha sem tudhatni, mi következik, míg a madárműnél minden ki van szabva, mindent
megmagyarázhatni, föl lehet nyitni és megmutathatni, hogy fekszenek a hengerek,
hogy járnak, és mint van kapcsolatban egyik a másikkal!

— Tökéletesen azt hisszük mi is! — mondák mindnyájan, s a játékmasternek
megengedték, hogy jövő vasárnap a madarat a népnek megmutathassa; hadd hallja
a nép is, parancsolá a császár; hallotta is és annyira földerült, mintha thea-mámorban
lett volna, mert az már egészen khinai; s aztán mondák: Ó! és föltartván mutatóuj-
jukat, lógatták fejöket; de a szegény halász, ki az igazi csalogányt hallá, azt mondta,

hogy elég szépen szól, danáik is hasonlítanak, de csak hiányzik valami, nem tudja, hogy mi.

Az igazi csalogányt száműzték a birodalomból.

A madárművet pedig selyemvánkosra tették közel a császár ágyához; a mi ajándékot csak kapott, az arany és sok drágakő mind mellette volt s „fő hálószobadalnok“ rangjára emelték, s az első helyet kapta baloldalon, mert ezt az oldalt tartá a császár előkelőbbnek, a hol a sziv van, mivel a sziv a kínai császárnak is balfelül szokott lenni. S a játékmester 25 kötetet írt a madárműről; oly tudós és hozszadalmas volt e munka, tele a legnehezebb khinai szavakkal, hogy minden ember azt mondta, hogy olvasta és érti, mert különben ostobának tartották és jól el is páholták volna.

Igy ment egy egész évig; a császár, az udvar és minden khinai könyv nélkül tudott minden legkisebb „kluk“-kot, a mit csak a madármű énekelt, de épen azért még inkább tetszett nekik, mert ők is vele énekelhettek, és énekeltek is. Az utcagyerkőczök danolták, hogy: czi czi czi, kluk-kluk-kluk! s a császár is danolta! de mikor olly gyönyörű is volt!

Azonban egy este, mikor a madármű legjobban énekelt, s a császár az ágyban feküdve hallgatta, egyszerre csak „zsupp!“ szólt belül a madár; elpattant valami; „snurrr!“ neki iramlott minden kerék, s aztán csak elhallgatott a zene.

A császár azonnal kiugrott az ágyból s udvari orvosáért küldött, de mit segíthetett az! Majd az órát hivaták, ki sok tanácskozás és vizsgálódás után valahogy helyreigazítá a madarat, de azt mondta, hogy ugyancsak kimélni kell, mert a csapok el vannak kopva, s nem lehet újjakat tenni azok helyébe, hogy a hangszer jól játszék. Bezzeg volt búbánat! egy évben csak egyszer énekeltheték a madárművet, az is igen sok volt; aztán egy kis beszédet tartott nagy fontosan a zenemester s elmondta, hogy épen ollyan jó, mint volt, s akkor aztán ollyan jónak kellett lenni, mint azelőtt volt.

Öt év mult el s az egész ország igazán nagy gyászt öltött; a khinaiak, azt meg kell adni, sokat tartottak császárukra; most beteg lett s fogyatékán volt élte. Már új császárt is tettek, s a nép künn az utcákon ácsorgott és kérdezték az udvarmestertől, hogy van az öreg császár.

— Pszt! — monda ez és csóválta fejét.

Halott sápadtan feküdt a császár nagy, pompás ágyában, az egész udvar holt-nak hitte, s mindenki az új császárt futott üdvözölni. Köröskörül minden folyosót és termet szőnyeggel terítettek be, hogy a lépéseket ne hallhassák, azért volt minden olly csendes, de olly csendes! Azonban a császár még nem halt meg; mereven és sápadtan feküdt bársony-mennyezetes és nehéz aranybojtokkal diszített ágyában; fölül nyitva állott egy ablak, s a hold besütött a császárra és a madárműre.

A szegény császár alig tudott lélekezni, mintha valami nyomta volna mellét; fölnyitotta szemeit s látta, hogy a halál volt, a ki mellére ült s föltette arany koronáját, és egyik kezében arany kardját, a másikban pompás zászlóját tartá; s köröskörül a nagy bársonymennyezet redői közül csodálatos, majd rút, majd szelid és nyájas fők kukucsáltak: a császár jó és rossz tettei voltak, a mik rápislogtak, mikor a halál már szivén ült.

— Emlékszel-e erre? — susogta egyik a másik után. — Hát azt nem feledeled még el? — aztán annyit beszéltek neki, hogy a veriték folyt homlokáról.

— Zenét, zenét, a nagy khinai dobot! — kiálta föl, — hogy ne kelljen hal-
lanom, a mit mondanak!

S a rémek csak folytaták, és a halál khinai ember módjára, lógatta fejét min-
denre, a mit mondtak.

— Zenét, zenét! — kiálta a császár. — Gyönyörű kis arany madár, énekelj,
ó énekelj! annyi aranyat és ékszert adtam, még arany papucsomat is nyakadra akasz-
tám énekelj, énekelj tehát!

De a madár hallgatott, nem volt a ki fölhuzta volna s nem énekelte. A halál
pedig folyvást mereszté nagy üres szemeit a császárra, s olly csönd, olly bor-
zasztó csöndesség vala.

Akkor csak egyszerre gyönyörű ének hallik az ablakból: a kis élő csalogány
volt, egy ágon ült ott künn. Meghallotta császára nagy baját, s vigaszt és reményt
jött neki énekelni, s a mint énekelte, mindig mindig halványabbak lettek a rémek,
gyorsabban kezdett a vér folyni a császár ereiben, s maga a halál is figyelt és mondá:
— Csak tovább, tovább kis csalogány!

— Igen, ha ide adod a gyönyörű arany kardot! ha nekem adod a pompás zász-
lót! ha nekem adod a császár koronáját!

S a halál mindenik ékszert odaadta egy egy dalért, a csalogány pedig tovább
tovább dalolt; dalolt a csöndes sirkertről, hol fehér rózsák nyilnak, orgona-
virág illatozik, árvák könnyű áztatják a friss füvet: a halálban most vágy támadt vissza
kertjébe, s hideg fehér ködként kiszállott az ablakon.

— Köszönöm, — szólt a császár, — te mennyei madárka, jól ismerlek! elűzte-
lek országomból s mégis elénekeléd a rossz szellemeket ágyamtól, elűzted a halált
szivemről! Mivel jutalmazalak meg?

— Már megjutalmazál, — szólt a csalogány, — könyeket csaltam ki szemeidből,
mikor először éneklék előtted, soha sem feledtem azt el. Ezek azon drága gyöngyök;
mellyeknek a dalnokszív örül. De most aludjál, s üdülj és erősödjél. Én majd
dallok neked.

Aztán énekelte s a császár édes álomba merült, olly jótékony és édes volt ez
álom! —

A nap besütött ablakán, mikor megerősödvé és egészségesen fölébredt. Még
egy sem jött vissza szolgálai közül, mert azt hívék, hogy meghalt; de a kis csalogány
ott ült még és dalolt.

— Maradj nálam mindig! — szólt a császár. — Csak akkor énekelj, ha ked-
ved tartja, s ezer darabra töröm e madárművet.

— Hadd el! — szólt a kis csalogány, — hisz az megtette, a mi tőle telt.
Tartsd meg továbbra is! Én ugysem fészkelhetem és lakhatom a palotában, de hadd
jőjjenek, ha magamnak lesz kedvem, úgy minden este dallok neked az ágon, amott az
ablaknál, hogy vidor kedélyű és szellemdús légy. Éneklek a boldogokról, de azokról
is, a kik szenvednek. Éneklek a jóról és rosszról, a mi körüléd történik és előtted
nincs tudva. — A kis dalos madár tova elröpdes a szegény halászhoz, a földmives kuny-
hóhához és mindenkihez, a ki messze van tőled és udvarodtól. Jobb szeretem szive-
det, mint koronádat. Eljövök én és dallani fogok. Csak egyet ígérj.

— Mindent — szólt a császár, ott állva császári öltözetében, mellyet maga
vett föl, s nehéz arany kardját szívéhez szorítá.

hogy elég szépen szól, danáik is hasonlítanak, de csak hiányzik valami, nem tudja, hogy mi.

Az igazi csalogányt száműzték a birodalomból.

A madárművet pedig selyemvánkosra tették közel a császár ágyához; a mi ajándékot csak kapott, az arany és sok drágakő mind mellette volt s „fő hálószobadalnok“ rangjára emelték, s az első helyet kapta baloldalon, mert ezt az oldalt tartá a császár előkelőbbnek, a hol a sziv van, mivel a sziv a kínai császárnak is balfelül szokott lenni. S a játékmester 25 kötetet írt a madárműről; oly tudós és hozszadalmas volt e munka, tele a legnehezebb kínai szavakkal, hogy minden ember azt mondta, hogy olvasta és érti, mert különben ostobának tartották és jól el is páholták volna.

Igy ment egy egész évig; a császár, az udvar és minden kínai könyv nélkül tudott minden legkisebb „kluk“-kot, a mit csak a madármű énekelt, de épen azért még inkább tetszett nekik, mert ők is vele énekelhettek, és énekeltek is. Az utzagyerkőczök danolták, hogy: czi czi czi, kluk-kluk-kluk! s a császár is danolta! de mikor olly gyönyörű is volt!

Azonban egy este, mikor a madármű legjobban énekelt, s a császár az ágyban feküdve hallgatta, egyszerre csak „zsupp!“ szólt belül a madár; elpattant valami; „snurrr!“ neki iramlott minden kerék, s aztán csak elhallgatott a zene.

A császár azonnal kiugrott az ágyból s udvari orvosáért küldött, de mit segíthett az! Majd az órást hívaták, ki sok tanácskozás és vizsgálódás után valahogy helyreigazítá a madarat, de azt mondta, hogy ugyancsak kimélni kell, mert a csapok el vannak kopva, s nem lehet újjakat tenni azok helyébe, hogy a hangszer jól játszóék. Bezzeg volt búbánat! egy évben csak egyszer énekelteheték a madárművet, az is igen sok volt; aztán egy kis beszédet tartott nagy fontosan a zenemester s elmondta, hogy épen ollyan jó, mint volt, s akkor aztán ollyan jónak kellett lenni, mint azelőtt volt.

Öt év mult el s az egész ország igazán nagy gyászt öltött; a kínaiak, azt meg kell adni, sokat tartottak császárukra; most beteg lett s fogyatékán volt élte. Már új császárt is tettek, s a nép künn az utzákon ácsorgott és kérdezték az udvarmestertől, hogy van az öreg császár.

— Pszt! — monda ez és csóválta fejét.

Halott sápadtan feküdt a császár nagy, pompás ágyában, az egész udvar holt-nak hitte, s mindenki az új császárt futott üdvözölni. Köröskörül minden folyosót és termet szőnyeggel terítettek be, hogy a lépéseket ne hallhassák, azért volt minden olly csendes, de olly csendes! Azonban a császár még nem halt meg; mereven és sápadtan feküdt bársony-mennyezetes és nehéz aranybojtokkal diszitett ágyában; fölül nyitva állott egy ablak, s a hold besütött a császárra és a madárműre.

A szegény császár alig tudott lélekzeni, mintha valami nyomta volna mellét; fölnyitotta szemeit s látta, hogy a halál volt, a ki mellére ült s föltette arany koronáját, és egyik kezében arany kardját, a másikban pompás zászlóját tartá; s köröskörül a nagy bársonymennyezet redői közül csodálatos, majd rút, majd szelid és nyájas fők kukucsáltak: a császár jó és rossz tettei voltak, a mik rápislogtak, mikor a halál már szivén ült.

— Emlékszel-e erre? — susogta egyik a másik után. — Hát azt nem feledded még el? — aztán annyit beszéltek neki, hogy a veriték folyt homlokáról.

— Zenét, zenét, a nagy khinai dobot! — kiálta föl, — hogy ne kelljen hal-
lanom, a mit mondanak!

S a rémek csak folytatók, és a halál khinai ember módjára, lógatta fejét min-
denre, a mit mondtak.

— Zenét, zenét! — kiálta a császár. — Gyönyörű kis arany madár, énekelj,
ó énekelj! annyi aranyat és ékszeret adtam, még arany papucsomat is nyakadra akasz-
tám, énekelj, énekelj tehát!

De a madár hallgatott, nem volt a ki fölhuzta volna s nem énekelt. A halál
pedig folyvást mereszté nagy üres szemgödreit a császárra, s olly csönd, olly bor-
zasztó csöndesség vala.

Akkor csak egyszerre gyönyörű ének hallik az ablakból: a kis élő csalogány
volt, egy ágon ült ott künn. Meghallotta császára nagy baját, s vigaszt és reményt
jött neki énekelni, s a mint énekelt, mindig mindig halványabbak lettek a rémek,
gyorsabban kezdett a vér folyni a császár ereiben, s maga a halál is figyelt és mondá:
— Csak tovább, tovább kis csalogány!

— Igen, ha ide adod a gyönyörű arany kardot! ha nekem adod a pompás zász-
lót! ha nekem adod a császár koronáját!

S a halál mindenik ékszeret odaadta egy egy dalért, a csalogány pedig tovább
tovább dalolt; dalolt a csöndes sirkertről, hol fehér rózsák nyilnak, orgona-
virág illatozik, árvák könnyű áztatják a fris füvet: a halálban most vágy támadt vissza
kertjébe, s hideg fehér ködként kiszállott az ablakon.

— Köszönöm, — szólt a császár, — te mennyei madárka, jól ismerlek! elűzte-
lek országomból s mégis elénekeléd a rosz szellemeket ágyamtól, elűzted a halált
szivemről! Mivel jutalmazalak meg?

— Már megjutalmazál, — szólt a csalogány, — könyeket csaltam ki szemeidből,
mikor először éneklék előtted, soha sem feledtem azt el. Ezek azon drága gyöngyök;
mellyeknek a dalnoksziv örül. De most aludjál, s üdülj és erősödjél. Én majd
dallok neked.

Aztán énekelt s a császár édes álomba merült, olly jótékony és édes volt ez
álom! —

A nap besütött ablakán, mikor megerősödvé és egészségesen fölébredt. Még
egy sem jött vissza szolgálai közül, mert azt hívék, hogy meghalt; de a kis csalogány
ott ült még és dalolt.

— Maradj nálam mindig! — szólt a császár. — Csak akkor énekelj, ha ked-
ved tartja, s ezer darabra töröm e madárművet.

— Hadd el! — szólt a kis csalogány, — hisz az megtette, a mi tőle telt.
Tartsd meg továbbra is! Én ugysem fészkelhetem és lakhatom a palotában, de hadd
jőjjenek, ha magamnak lesz kedvem, ugy minden este dallok neked az ágon, amott az
ablaknál, hogy vidor kedélyű és szellemdús légy. Éneklek a boldogokról, de azokról
is, a kik szenvednek. Éneklek a jóról és rosztól, a mi körüléd történik és előtted
nincs tudva. — A kis dalos madár tova elröpdés a szegény halászhoz, a földmives kuny-
hójához és mindenkihez, a ki messze van tőled és udvarodtól. Jobb szeretem szive-
det, mint koronádat. Eljövök én és dallani fogok. Csak egyet ígérj.

— Mindent — szólt a császár, ott állva császári öltözetében, mellyet maga
vett föl, s nehéz arany kardját szívéhez szorítá.

— Csak egyre kérlek! ne mond senkinek, hogy van egy kis madarad, melly neked mindent elmond, ugy minden jobban megy.

Ezzel elröpült a kis csalogány.

A szolgálak bejöttek holt császárukat nézni. Igen, beállítottak, s a császár azt mondta, hogy: jó reggelt!

SZINMŰIRODALMI LEVELEK.

SZILÁGYI VIRGILTŐL.

I.

Felvéve a tollat, telyesen tisztában vagyok feladatomban nehézségeire nézve, túl nem becsülöm erőmet, és jól tudom, miszerint drámairodalmunk sem olly gazdag, hogy minden csak relativ belértékkel bíró darabot ki lehetne utasítani a repertóireből, sem olly szegény, hogy e részben nemzeti fejlődésünk nagy elmaradásáról panaszolhatnánk. Tökélyeit illetőleg mutathatunk fel eredeti színműveket, mellyek ha fölötte nem állanak is a külföld legjobb drámáinak, de azokkal félelem nélkül kiállják a versenyt.

A dráma minő viszonyban áll a költészet többi ágaival?

E kérdést kitünő dramaturgiai egyéniségek igyekeztek az ujjabb időkben különböző oldalról felvilágosítani, s legáltalánosabban elfogadott nézet, hogy valamint ez egyéni életben, valamint az emberiség történetében, úgy a költészetben is három korszakot lehet megkülönböztetni, s e nézetnél fogva a dráma egy lépcsőt képez, az eddig ismert alakok közt a legtökéletesebbet, a költészet fejleményében.

A gyermek retteg — úgymondanak — és leborul minden [különös előtt, érzelmei támadnak és kiönti azokat. — A képzelem szárnyain lebegő ifjú költ, hőstettekre buzdul s hőstetteket énekel. — A férfiú számít: erejét bizonyos czél köré gyűjti, s minden előre lépésnél fondolgtatja az eredményt.

A legrégibb kor sajátserü látványt nyújt, midőn már szétszakadtak az emberiség bölcsőpolyái, s a történet lép a mondák nyomába. Minden intézménynek középpontja a vallás. — Azután jó a hellenség kora, s látjuk a hősköltészetet élő alakokban megtestesülve Olymp völgyein. — Egy hoszú, de borzasztó álm vagy dermettség után most az europai műveltség ébred fel s zászlóin, mellyek alatt küzd, az érdekek jelszavát olvashatod.

A költészetben három szó felel meg e fejleménynek. E három szó: o d a, é p o s z és d r á m a.

Nem felületes nézőpontnak, nem egy véletlen gondolat-villanásnak, hanem mély szemlélődésnek eredménye az ítészek e megállapodása. De vajjon egyszersmind nem egy baljóslatu sejtelemnek kifejezése-e? mert ha minden élő léteget fejleményének van tetőpontja, mellyen túl a hanyatlás következik, ha a századig nőtt agg tölgynek lombkoronáján végre megsokasul a száraz ág, s aztán kidől a törzs, ha elhervad a virág, miután kibontá illatos szirmait, és az állatok közt még az is, melly százezred magával fér meg egy csepp vízben, percenként egy egy parányt vesz el életerejé-

ből, ha egyszer szervei nem gyarapodhatnak tovább a fejlődésben: — vajjon az egyetemesség műveltség férfikora után nem az agg kor jövend-e? avagy a költészetben a drámai alaknál még egy tökéletesebbet teremt a jövő?

Ki tudná kijelölni a most létező alakok tökéletesülésének határait? Mienk csupán a múlt és a jelen.

A drámát illetőleg, melly legtárgyilagossabb neme a költészetnek, a tapasztalás mutatja, hogy az minden népnél, minden irodalomban csak akkor indult virágzásnak, midőn a lyra s éposz elérte a legmagasb kifejlődési fokot. A költészetnek legtelyesebb virága ez, s egyesíti, magába zárja, összeköti a hősköltészet tárgyilagosságát, a lyriainak érzelemvilágával.

Mint az éposz úgy a dráma is egy idegen világot, egy külső cselekményt állít elő, de egyszersmind a cselekvő személyek kikelve sírjokból szemünk elé lépnek, és mint lyrikus a költeményben, úgy ők itt a dialogok- s monologokban adják elő érzelmeiket, a pozitív vagy negatív hatásnak, a cselekvésnek vagy mulasztásnak motívumait.

Az éposz világa külbehátások által határozott esemény, a drámái pedig belről a jellem sajátjaiból származó, tehát minden viszonyaiban a működő jellemek forrására szükségképp visszavihető cselekmény. És a cselekmény ezen fogalmán alapul minden drámai törvény.

A dráma nem szorítkozhatik mint az éposz, bizonyos czél, egyszerű, zavartalan keresztül vitelére. Itt, legyen bár a jellemből folyó kifejlés szerencsés vagy szerencsétlen — mindig küzdelemnek kell lenni az ellentétek között. Főleg ebben különbözik a drámai cselekmény az éposztól. És a küzdelemben nyilatkozó cselekmény annál mélyebb és behatóbb, mentül erősebb az ellentétek egymás irányábani feszültségének szükségessége.

Innét a dráma erkölcsi jelentősége.

Az erkölcsi világrénd dialecticája ez — mond egy tekintélyes itész.

Bár minő sorsa legyen egy dráma végén a hősnak, ki az ellenhatást felidézte, vagy azt képviseli, okvetlenül az erkölcsi eszély diadalát kell, ha mindjárt csak közvetve is hirdetni. S azért nem egyszer történik, hogy sajnáljuk a hőst, ki részvétünket megnyeré, de e mellett bukásában mégis bizonyos nemével a helyeslő érzetnek látjuk a sérthetetlen erkölcsi világrénd eszmébeni győzelmét.

Már Aristoteles, ki első volt a dramaturgok között, s ki után e szakban egész Lessingig senki sem következik — a szomorújáték és dráma czélját abba helyezi, hogy félelmet, részvétet ébresztszen, és nemesitse, tisztázza a szenvedélyeket. Szerinte a drámának mint szabályos költői műnek, mindenek előtt érzéki illusio után kell törekednie, s ebből következik, hogy Voltaire korának francia theoretikusai, a „Poëticara“ hivatkozva olly hevesen küzdöttek az egység háromságának canona mellett. E háromság a hely-idő- s cselekvény-egység.

A dolog lényege s a példányul elismert legtökéletesebb drámai művek tekintélye meggyőzte korunk itészeinek legnagyobb részét a felől, hogy a két első mellékes dolog, de annál nélkülözhetlenebb a harmadik, t. i. a cselekvény- vagy inkább az eszmeegység, ugy annyira, hogy különben a színmű legfőlebb époszi alapon mozog.

Bizonyos, hogy miket említék, az újabb drámai költészetre vonatkoznak, mely költészetben a középpontot Shakespeare foglalja el, mint az époszban Homér.

Az őskor drámáiban az emberiség csupán lényeges, hogy úgy szóljak faji jel-

lemei szerint volt rajzolva. Az újabb dráma pedig határozottan egyéníti, előtérbe helyezi alakjait. Behatunk az egyének legbensőbb szellemi életébe; a családi s magán élet minden nemébe, ép úgy, mint az osztályok és rendek küzdelmeibe. A romai aristocrata, köztársaság, monarchia törekvéseit úgy mint a gall, britt vagy keleti ősnépek mesés hőskorát, a romanticus lovagkor kalandos világát, és a legujabb idők arczulatát szemünk elé varázsolvá mintegy tükörben látjuk.

Valóban a drámaíró feladata minden korszakok, viszonyok, előítéletek, pártok, népek és időknek annyira fölötte állani, hogy még akkor is, ha egykorú eseményeket állít a színpadra, szemlélődése tulnyomóságánál, ítéletbeni épsége- biztosságánál fogva egy későbbi higgadtabb korhoz tartozni látszassék, a művészet, erkelesök, politika és egyház kérdéseiben.

E nélkül lehet hatásos színművet írni, elragadhatjuk a közönséget olly tárgyakkal és eszmékkel, mellyek napi fontossága magával sodor mindent: de az illy műnek érdeke el mulik a mával és holnappal.

Egyébiránt ebből nem következik, hogy a drámának csupán azon két neme, lehet jó, mellyeket egyenesen és közvetlenül vissza lehet vinni a drámai küzdelem fogalmára, s a végkifejlődés minémiségére. Ez a tisztán szomorújáték és sajtákpenni vigjáték.

Tekintélyes ítések állítják, hogy a szorosb értelemben ugynevezett nézőjáték, melly amazok vegyitéke, mintán az egyikből a komoly czélt, a másiból a vig kimenetelt kölcsönzi, — soha sem származtathatja belső szükségességből a cselekvény folyamát. Kik azt állítják csaknem ugyanazok, kik fájdalmasan panaszkodnak a regények kapóssága miatt, és ezeket csupán unalmas órák betöltésére szánt sokszor romlást hozó léhaságoknak mondván nem akarják elismerni, hogy egy maoasabb czél öntudatával irt regény, és egy jó dráma, különböző utakon bár, és különböző eszközökkel, de mégis ugyanazon egy czél megközelítésére törekszenek.

Azonban legkeményebb ostromot kell naponkint kiállnia a H u g o V i c t o r által alapított romanticus iskolának.

A népdramát ostorozzák, mint melly össze nem tér a drámai műszabályokkal, és hogy a népszínmű, melly nálunk több nemzeties elem felvétele által különbözik csupán amattól — lényegében meg nem támadtatik, az leginkább Szigligeti érdeme, kinek munkái iránt a népdrama határozott ellenei is tisztelettel viseltetnek.

Mi a népdrama? — így szólnak ellenei: — Hőseik nagyuri gonosztevők, nemeslelkű betyárok, szegénylegények a nép legalsó rétegeiből, s ehez járul különösen a vastag demagogiai irány.

Pusztai betyárok hirdetik a morált a páholyoknak! mondatott nem rég, és én megvallom ebben valami különös szerencsétlenséget nem látok. Rájok és rájok fér*). A morált a változhatlan örök igazság törvényeit hirdesse bárki, de hirdesse megtisztult kebellet, tiszta ajakkal, hirdesse a meggyőződés erejével, és a közös nagy célra működik.

Ki bálványt imád, oltára ledől, s maga is elenyészik észrevétlenül.

A vad gladiatorok nevét, kiket megtapsolt a romai circus, nem ismeri a nép és Herostratét csak azért jegyezte fel a történet, hogy megvetésére tanítson.

A léhát elfujja a szél. A valódi művész, a tökéletes mű, s az érdem, melly egy

*) Néha, de nem szüntelen.

elbűvölt környezet tapsai nélkül is érdem — él századokon át a legkésőbb időkig. És annál ragyogóbb fényugára, annál általánosabb az elismerés, mentől régibb, mert annál több új művész, érdem, és mű emelkedik, hogy leküzdje homlokáról a babért, és ezek elhalványulása a küzdelemben mindannyi új friss levél amannak koszorujában.

Shakespeare drámáit vajjon korának általános tetszészaja fogadta-e? Nem türt-e életében gunyt, s munkáiban megvetést, mint annyi más jeles? Nyert-e az élet fájdalmaiban enyhületet honfiai elismerésében? Maga Southampton, ki meghódolt magas szellemének, merete-e barátjának nevezni a világ előtt?

Halála után feledésbe mentek művei, s csak akkor, midőn Stratfordban születésének kétszázadik évét megünnepelték (1764) csak e korszakban támadtak fel azok, midőn Garrick Angliában és Schröder a németországi színpadokon Shakespeare jellemeit felfogva s átértve, vissza igyekeztek vinni ternészeti tisztaságára. Lessing volt az első, ki a korábbi francia ítések ellenében hangosan hirdeté a Shakespeare-művek tökélyeit, és általános elismerést csak akkor vívtak ki, midőn e század elején nagy zajt támasztottak Angliában Coleridge felolvasásai, s a nagy költő munkái Schlegel erőteljes fordításában Európaszerte elterjedének.

Tehát a tökélynek nem mértéke az egykoruak tetszés zaja, valamint a tökéletlenségnek nem bizonyítványa, ha egy dráma rögtön nem hódítja meg a közönséget születése után.

Az általános műszabályokat megcsalni, vagy kijátszani nem lehet.

És ezek előrebocsátása után, ha élünk, minden alkalommal lesz szerencsém egy eredeti vagy külföldi drámáról, mely színpadunkra jó, tüzetesen szólni.

NEMZETI SZINHÁZ.

⊙ Heti sorozat dec. 26--31 Czigány; harmadszor. — Ördög Robert nagy opera 5 felv. Szövege Scribe s Delavignetől, zenéje Meyerbeertől. — Még titok; vigj. 3 felv. Kövér Lajostól; először. — Rigoletto. — Hamlet, szomorujáték 5 felv. Shakespeare-től. — Hugonották.

— Kövér Lajos vigjátékáról mely e héten adatott először, néhány szót, A darab személyei: Számosi pesti orvos (Szentpéteri), Vértes vidéki főorvos (Szigeti), Delonfi (László), Mathild, Számosi neje (Latkóczyné), Charlotte ennek nővére (Bulyovszkyné), Inas (Betkó), Szobaleány (Kovacsics Liza), Delenfi egy fiatal költő ki akar költözni, mi minden két hétben szokása, azonban a legközelebbi reggel a szomszéd szoba ajtaja nyílik s azon egy női kéz egy findzsa csokoladét tesz az asztalra, s meg levén győződve, hogy azt a szomszéd hölgyek közül a hajadon teszi, bele szeret, annyival inkább, mert a findzsa mellett egy levelet is kap, mely szerint, hogy a csokoladé küldőjével találkozassék még három napig várakoznia kell, addig „titok,” Jó Vértes és mondja Delenfi barátjának hogy házasodik, s Számosi sógornójét veszi el. Delenfi ekkor megnyugszik abban, hogy a csokoladét Mathild küldé s megelégszik ezen iránybani hódítással. Jó aztán Számosi s a szoba átengedését kívánja, Delenfi azonban mondja hogy szándokát megváltoztatta. Számosi segédkezést ígért, hogy sógornője kezét megnyerje. Eddig az első felvonás, és baj hogy egy jelenetből, mely Delenfi s inasa közt történik, s ezentul Delenfinak Vérteshez intézett szavaiból már az egész közönség tudja, hogy a csokoladé nem más, „mint a szo-

baleány, ki az inassal akarja magát elvetetni, következkép érdekében áll Delenfinek szálásán maradása, s ez mindenkinek feltűnhetik, hogy csak Delenfi nem jó ezen combinatióra; a figyelem a várakozás többé felfüggesztve nincs, a közönség fel van mentve a feszült várakozástól. Következik ezután Delonfinek Számosinál bemutatása, midőn is Vértes mindig Mathildhoz, Számosi Charlottehoz igyekszik őt bilincselni. Végre Delenfi hódolata által a két orvos sértve érzi magát, s elhatározza hogy elégtételt vesz, még pedig saját fegyverével méreggel. A közönség tudja, hogy a két nő a mérge helyébe cukrot tesz. Harmadik felvonásban viszi a két orvos Delenfi mérge és méregtelen piluláit. Mindnyájan beveszik és elkezdenek főfájást érezni s haldokolni. Végre jó Mathild és a felfejtés. Megtudják a dolgok állását és a bajnak vége. A darab tele van talpra esett elmésségekkel, s hogy hatása nem volt mérve előnyeihez, az leginkább onnét van, mert a közönség mindent hamarébb tud mint kellene.

TARKA KÉPEK.

IRODALMI ROCOCOK.

Hevesmegye hajdani aljegyzője N. N. urnak, bizonyos Hering nevű egeri ügyvédre E vocalison alkalmazott Benevoloma. 1815-ben.

Két ezernél kétszer hetvennel, meg negyvennel meg négygyel meg egygyel kevesebb tálben *) Hevesen tétetett ezen megkérdeztetése tengerben termett kesernyész keszegnek **).

1. Beszéld el nevedet, feleségednek s gyermekednek nevét, mesterségedet, eredettedet?

Fel. Nevem tengerben termett kesernyész keszeg, (Hering) még feleségtelen, de nem épen gyermektelen. Ezeknek nevére nem emlékezem. Mesterségem: per vesztés. Eredetem helye Eger, melly helyezettett Hevesmegyébe, és ezen helyen fetrengettem még teljes életemben.

2. Nem helyesen beszélsz! mert ezen emberek Vezekényen leptek meg egy keresztletlen (zsidó) személylyel, nevezetesen Herschl Menyhért feleségével. Ehez képest tedd egyenes felelettedet.

Fel. Én némely pénzek beszédése végett levén eleresztve, ezeknek bevétele végett mentem Vezekényre, és ezen nevezett személyt, mellyet Eszternek neveznek rég esmervén, megkértem elmért veres levek (vörös bor) bérének kezembe tételeért. Ezzel setétbe beszélvén, férje megneheztelt ezen cselekedetemért; temetkezés helyén meglepett egy sereg emberrel; kezemre rekeszeket vetett, s ezen helyre (Hevesre) vezettedet.

3. Mért nem jelentéd ezen pénzek beszédése végett lett eleresztésedet Herschl Menyhértnek? s mért épen feleségének Eszternek?... és még setétben?

Fel. Hevesen ebédelvén, egy kevéssé elkéstem, s este érkezvén Vezekényre,

*) 1815. év.

**) Hering. Az illető ügyvéd vezeték neve.

ezen menyecskét e fent nevezett temetkezés helyén megsejtetem. Erre én szekeremet eleresztvén, vele beszédbe ereszkedtem, és még el sem végzém feltéte-
met, meglepettettem.

4. Ne véd gyermekségnek e tettet! Nem beszélvén egyenesen, ezennel deresre fektetlek, s megveretlek rettenetesen.

Fel. Én ennél egyebet nem cselekedtem.

5. Beszéded szerint te némelly pénzeknek beszédésére mentél Vezekényre; és nézd ezen erszényt te tevéd Eszternek kezébe! Mért titted ezt? nem de vékes tittedért szentelen? Legény verd!

Fel. Ne veressen kérem. Megbeszélem helytelen tettemet. Egyszer nyelvemet Eszternek képéhez értettem, evvel vétket nem tettem, szép személy levén, szerelmemet nem mérsékelhettem.

6. Vezettek-e egyéb eseményekért temleczbe, és vertek-e deresben?

Fel. Egyszer Egerben temleczben hevertem, mert egy felszentelt embert (papot) beszédemmel s tettemmel megsértettem. Deresen még nem hevertem. Beszédre és szerelemre nyelvemet eleget fenegtettem.

Ezen elemzéseket megjegyezte Hevesen E. E.

1813-ban a pataki collegiumra egy akkori hírneves főúr által 5000 ftos alapítvány tétetett, olly feltétellel, hogy az alapítványozott tőkéhez csak 100 év mulva szabadjon nyulni, midőn tudniillik a kamatokra boesátott kamat kamatozás következtében az eredeti összeg egy millio hétszáz ezer ft-ra emelkedik. Ezen elmés nagylelkűségre egy pataki diák következő Epigrammot készített.

Mi az, a mi halva holt magzatokat szül?

Kik mind föltámadnak száz esztendőn felül.

De hogy megtarthassa őket akkorára;

Maga mind felfalja Saturnus módjára.

Nem fa, mégis tőke, szüntelen sarjadzik,

S mindenik jövése tőkévé változik.

Nem Aloe, még is egy századba kerül,

Mikor kivirágzik, s illatja elterül.

No fejtsd meg e mesét, ne hallgasd bámulva,

Megkapod jutalmát száz esztendő mulva.

BERNÁT GÁSPÁR.

BUDAPESTI HIREK.

* * Gyakorlati szokásból ez év végével is felmondott az igazgatóság az összes szini személyzetnek, az újabb szerződések kötése 1854-dik januar 2-kán kezdetvén meg.

* * E héten kerül színre legelőször a Lowoodi árva, dráma Birchpfeiffertől;— Doppler nagy operája, a Vadon fia előkészületbe vétetett.

* * E napokban egy bécsi naptár akadt kezünkbe, melyben hetven barbar nyelven van elsorolva, az Isten neve. Magyarul ekkép iratott az: I s e v. Képzeltetni, millyen helyes lehet a többi.

* * Megjelent Irinyi Józseftől „Béla“ czimű két kötetes regény. Szerző sok élet és világismerettel ír a magasabb körök szokásai és ferdeségeiről, s mind végig érdekes olvasmányt nyújt ez első szépirodalmi nagyobb művében. Óhajtjuk, hogy a Tamás bátya kunyhójának kelendőségével vetekedjék.

* * Figyelmeztetjük szép olvasónőinket a nádorutczai Schillerházban nyitott műtárcmre, melyben a legújabb párizsi divat szerinti művirágok kaphatók, mint szinte ha valamely kedvenc virág kívántatnék, az is művészi tökélyvel készítették el.

* * Hutirai Lukácsy Sándor előfizetést nyit „magyar nők házi könyvtárára.“ Programmjából ítélve bátran merjük azt magyar hölgyeink pártolásába ajánlani.

> E hét folytán ismét egy naptárral gazdagodott irodalmunk s ez a „Sárospataki kalendáriom 1854. közönséges évre“ — mely nemben ez idén már a 20-ik; megjelent a pesti Lloyd évkönyve 1853. évre magyar és német nyelven. B. Csabán egy kereskedelmi lap volna keletkezében, csak hogy itt nyomda nincs — ez aztán a legnagyobb akadály, mi csak egy születendő lapnak útjában állhat. G a r a y összes művei elhagyják a sajtót, s nemsokára kikerülnek a közönség kezébe — a kiadók az előfizetési ár mellett ezután is szolgáltatnak ki példányokat — mi a közönségnek csak új ösztönül szolgálhat elhunyt költőnk iránti kegyelete kimutatására. Dr. E n z u r által szerkesztendett kertészeti lap hír szerint a „Gazdasági lapok“ kal fogna egyesítettetni, mi végből e közhasznu lap is nagyobb terjelemben jelennék meg. A „Divatesarnokra“ nézve jövő évre azon reform fog életbe lépni, hogy az nem mint eddig kétszer hetenkint, hanem minden hó 5, 10, 15, 20, 25 és — természetesen februariust ide nem értve, — 30-dik napján fog megjelenni.

> Fővárosunkban az egészségi állapot nem legjobb lábon áll, igen kevés kivétellel az egész város lázba borult; ifju sziv, meglett kebel, öreg kíváncsiság mind talpra állt, és nagyszerű tervékkal néz a jövő farsang kéjmámoros ködképei elé. Annyi házi, és nyilvános tánczvigalom van létesülendő, hogy a ki azoknak csak felében is részt fog venni, annak elég nem leend azon két láb, mellyel most bir. A számos tervezetek tömegéből csak e következőket emeljük ki, mellyek már előre élénk sugároznak az alaktalan jövő sötétéből: — az operabálokról már szoltunk; a pesti nőegylet a szegények javára e hó 8-kán tartja sorsjátékkal összekötött első álarczostánczvizalmát a nemzeti szinpadon; a nemzeti casino noble piquenique név alatt 3 tánczvizalmat fog rendezni; „ifjusági bál“ szinte három terveztetik; továbbá a Lloyd termében és Szekrényesi által az e végre kibérelt redouteépület termeiben is több vizalmak fognak rendeztetni.

> Az elhunyt G a r a i n k iránti kegyelet naponkint új tettekben nyilatkozik. Legközelebb a pápai ifjuság által adott „Garai-ünnep“ czimű estélyen bejött 165 pft. küldetett fel az illető árvák számára. Ezt egy részről azokból is említjük meg, mert tudjuk, hogy a példa vonz.

> A pozsonyi fiók-képtárlat e hó 25-kén kinyitván, a közönség legnagyobb részvétellel látogatja azt — már idáig is több képek adattak el.

> Gr. Károlyi István jótéteményei koszorujába e napokban ismét egy szép nefelejtset tűzött — a bölcsödét 1000 pftal ajándékozván meg.

⊙ Külföldről.

A párizsi zeneconservatoriumot a virágzás azon fokára igyekszik emelni, mellyre azt még I. Napoleon helyezni szándékozott. A közelebb tartott évi jutalomosztáson magas államhivatalnokok voltak jelen, és az intézet fonsossága fölött Fould államminiszter beszédet mondott. Ez évben az intézetnél egy irodalom-történeti tanszék is állított egy rendelet értelmében, mellyet I. Napoleon Moszkvában adott ki. A jutalomosztáson érdekes jelenet történt. Egy fiú a miniszter páholyába lép és sirva panasolja, hogy őt az első díjért versenyzők közül a programmon kihagyták. A miniszter kérdést intéz a directorhoz és a fiúnak megengedték a versenyzés. Ekkor ez magánkívül rohant a szinpadra s Paganini „perpetum mobile“-jét annyi hatással játszta, hogy az első jutalom egyhangulag neki ítéltek.

— Konstantinápolyban nagy ütközet volt. A hippodrom-téren, hol tudomás szerint az ebek seregesen csaknem vad állapotban élnek — hat ittas matróz ballagott lármázva. Az ebek körülvették őket, s miután ingereltettek, mindig dühösebbek lőnek, ugyannyira, hogy utoljára támadásra került a dolog. Hat matróz 50 dühös eb ellen! Az ütközet sajtószertű látványt nyújtott az összecsendült népnek. Mindenik matróz egy ebet csipett el, hona alá kapta s addig boxirozta, míg mozgott. Kilencz illy agyon boxirozott eb maradt az ütközet helyén.

— A török kormány bizottmányt nevezett egy világtörténetnek török nyelven kidolgozására. Három füzet már megjelent s az ozman birodalom eredetének történetét tárgyalja. Kutforrásul Hammer történetírása használtatott.

— A párizs-straszburgi vasut-vonalon december eleje óta háló vagonok is jöttek használatba, s ezen kényelemért csak 25 pcenttel fizetnek többet, mint azok, kik az éjt inkább akarják ülte tölteni.

— A photographia közelebbi félév alatt roppant előhaladást tőn különösen Francia-, Angol-, Olasz- Németországban és Belgiumban. Ezen művészeti ág tökéletesítői között legelsőek közé tartozik Michiel, a brüggei művészeti akadémia igazgató-tagjainak egyike, ki legközelebb a kölni székesegyházat fotografirozván, még az ablakok színezését is annyi pontossággal adja vissza, hogy műve általános bámulat tárgya.

— Freiburgban Schwarz Bertold, a lópor feltalálója emlékét állítják fel azon helyen, hol nem rég a lelkes Rotteck emléke állt, azon történetíróról, ki valahol azt mondá, hogy a 19-ik század ágyúja az eszmék. A freiburgiak másképp vélekednek.

— Párisban Georg Sand Mauprat című új drámája irodalmi számos celebritások jelenlétében adatott először, s kitünő tetszésben részesült.

— A müncheni érsek gróf Reisbach körlevelet bocsátott ki azon vakhít ellen, melly az asztalmozgatásban s kopogó lelkekkeli társalgásban hisz.

— Dumas Sándor legújabb drámája is „la jeunesse du Lauzun“ visszatartatott; és egyúttal kijelenté az igazgatóság, hogy miután a kormánynak elhatározott akarata, hogy egyetlen drámája se fogadtassék el, az előkészületekre hasztalan költségeket ezentul nem fog tenni.

— A hajdani görög szobrászok két legkedveltebb tarka márványát Siegel berlini szobrász, ki e czélből a porosz király költségén Athénbe utazott, közelebb felfedezte. E két márványnem Rosso- és Verde-antico. Az elsőt a Taygetos hegység déli részein, az utóbbit a Tinos sziget éjszaki partján fedezte fel. A két kis területet Siegel megvásárolta, s nagyobb küldeményeket indit utnak Poroszország felé.

— *Gentben* villanyórákat használnak a lámpákhoz erősítve, hogy éjjel is szolgálatot tegyenek, a mennyiben csak mutatják az órát, de nem ütnek.

— *Abd-elKader* Brussában nyugodtan él családjának és tanulmányainak.

— *Milanollo* T. h. a. február közepén Petersburgba megy néhány hangverseny adása végett.

— *A rajna tartományokból* mintegy negyven zeneművész, kik között az énekegyletnek harmincz tagja van, nagy és több évre számított műutazásra készül.

— *Lisztről* is azt írja egy párisi lap, hogy ott közelebb néhány hangversenyt fog rendezni, s azután Amerikába megy hasonló szándokkal.

Lapjainkat a jelen évben megnyitjuk a bírálatnak is.

Elérkezettnek tartjuk az időt, midőn az irodalom többé nemcsak a részvét, hanem a bírálat tárgya is lehet.

Az utolsó négy év alatt, midőn sok jó erőt a körülmények hatalma szorított le az irodalmi térről, midőn a nagy rázkódtatásokat követő idők természeténél fogva sok jó erő az elvonultságban keresett menedéket, és valljuk meg — tán érdemet is, az irodalmi téren minden munkásságot örömmel kelle fogadnunk, s ha később e téren hivatlanokkal, avatlanokkal találkozánk ezt a körülmények természetének kelle tulajdonitanunk, midőn t. i. nem csak a tehetség, de az ambíció, a kitűnni vágy is kielégítést egyedül e téren kereshet és találhat.

De az okok, mik a bírálatot hallgatásra kárhoztaták, lassanként megszűntek. Lassanként visszatér az író munkaasztalához, a tudós elhagyott könyveihez. Irodalmunk naponként élénkebbülni kezd, s nem csak a szépirodalom, de a tudomány több ágában is maradandó becsü művekkel találkozunk. A bírálat tehát most csak kötelességet teljesít ha felszólal. Szigora ezentul csak olly erőket riaszthat le az irodalmi térről, miknek e téreni fáradozása az irodalomnak sem intensiv erejét nem növeszti, sem annak külbecset nem tulajdoníthat. Ez erőknél más tért kell keresniök. A bírálat ezentuli engedékenysége igazolná a hivatlanokat s elengedné burjánzani azon műveket, mik elébb utóbb kedvét szegnék az olvasó közönségnek azon jobb művek rovására, melyek méltán számítának részvétre.

E célunkban legjelesb műbírálóink által támogatattunk. Illy szövetségben, reméljük, bírálataink nem csak író társaink, hanem a t. közönségre nézve is tanulságosak leendenek.

Elvünk és társaink elve a páratlan igazság; kellő szigorral, de mindig szenvedély nélkül, mindig méltányosan kívánnunk szólani. Az író érdeke felett áll az irodalom érdeke. Ez meggyőződésünk.

Bírálatainkat Kemény Zsigmond regényeivel kezdendjük meg.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1854.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

Mit ellenük tehetünk az minden, hogy a közönséget reájuk, hacsak figyelmünket ki nem kerülék, figyelmeztetjük, egyszersmind felkérve közönségünk türelmét, jóakarátát, hogy az illy visszaélést tekintse annak, a mi — visszaélés-, nyegle üzérkedésnek, mellyhez irodalmunknak csak annyiban van köze, hogy azt kárhozzatja, üldözi, ostromozza.

> Bérczi Károly, közkedvességü írónk, históriai novelláit kiadni szándékozván, azok már husvétra meg is fognak jelenni.

> Megjelent Szokolaitól a „Korán,“ a törökök politikai, vallási és társadalmi törvénykönyvük. A mű korszerű, igen érdekes ismertetéseket foglal magában Törökországról. Ajáljuk mindenki figyelmébe.

> A jótékony nőegylet társas tánczvigalma e hó 25-kén fog megtartatni a Lloyd termeiben.

> Egressi Bénéjámín arczképe Barabás által már készen áll, s e napokban fel is fog rendeltetése helyére, a nemzeti muzeumban állíttatni. Az e czélra adakozás utján bejött 436 ft 42 krból mi a fenebbi arczkép költségei levonása után fennmarad, a pesti conservatoriumnak fog átadatni.

> A legközelebb mult szerdán megnyitott januar-februari képtárlatot 65 darab festmény ékesíti; köztük Barabástól is egy.

> A mult havi képtárlatból kormányzónk, Albert főherczeg ő fennsége Révésznek egy éjjeli tájképét vásárlá meg. Melly nemes tette a P. N-val mi is felsohajunk, vajha e szép példát követnék csak mind azok is, kik honunkban fekvő javaikból, nem többet, 50 ezer évi hasznot élveznek.

> A nemzeti muzeum igazgatósága alkudozásban áll egy honi művészszel, Kovács festővel, a mütárlatban kiállított Árpád kép vázlatnak a muzeum számára életnagyságbani kivitele iránt.

> A városi templom kijavitása jövő tavasszal csakugyan megkezdetik.

> Budán egy szegény nőnek 3 gyermeke született, mind a három fiu, és ép egészséges.

> Jólsván egy özvegy asszony két gyermekét, aztán magát kivégzé egy konyhakéssel — adósság miatti kétségbeesésében.

> A pesti jótékony nő-egylet bevétele a mult évben 14,661 ft. volt; kiadása 7,713 ft. 16 kr. az egylet jótékonyágában 3015 szegény részesült.

> Megjelent az új magyar muzeum ez idei első, januári füzete.

> Jókai Mórtól „Török mozgalmak 1730-ban szinte elhagyta a sajtót.

> Ira Aldridge Königsberben a legnagyobb tetszéssel szerepel.

> Könnye Alajos k. r. tanár „népszerű ásványtana megjelent. Ára 24 kr.

> Tetemes kegyes adakozások folytán a Lípót templom építése eddigi erélyességgel fog folytatatni.

☞ Jelen számunkkal küldjük szét legujabb párisi divatképünket.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1854.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

Legujabb, vegyes tartalmú, magyar könyvek!

EMICH GUSZTÁV

nemzeti könyvkereskedésében Pesten, (az uri és kigyó-utca sarkán) s általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

A

FEKETE DOMINÓ

REGÉNY.

Irta b. PODMANICZKY FRIGYES.

Két kötetben, összesen 331 lap a legcsinosabb kiállítással
ára füzve 2 fr. p. p.

Uti Naplóból.

IRTA

B. PODMANICZKY FRIGYES.

Tartalma: Stettin. Svinemünde. Tengeri út. Riga. Reval. Kronstadt. Pétervár. Nevski Prospect. — Utazás Moszkvában. Moszkva. — Stockholm. Upsala. Danemora. — A svéd tavak. Trollhättan. Gothaborg. A Sund. — Koppenhaga. Hamburg.

Nagy 8-adrétben, igen fényes kiállítással, ára 2 pfrt.

MULATSÁGOS HÁZI-NAPTÁR

1854-re.

Szépirodalmi része: Tompa Mihály, Bernáth Gáspár, Jenevai, Sajó, Petőfi Sándor és Jókai Mórtól.

Az 1854 évre szóló katholik. és protest. naptáron kívül számos közhasznú czikkel, Magyar- és Erdélyországi vásárokkal s. a. t.

Nagy 8-adrét, közel 140 lap, ára füzve, s az illő bélyeggel ellátva csak 30 kr. p. p.

A MEZŐGAZDASÁG NÉPSZERŰ KÉZIKÖNYVE.

A szántóföld-, rét- és szőlőmivelés, gyümölcsfatenyésztés, szarvasmarha-, ló-, sertés- és méhtenyésztés, jelen fejlődésfoka s előhaladása szerint,

SCHLIPF J. A.

összorosított pályamunkája **harmadik**, tetemesen bővített és javított kiadása nyomán szabadon magyarítá

TÓTHFALUSI MIKLÓS orv. tr.

Harmadik magyar kiadás. (A szövegbe nyomott sok metszvénynyel.)
Nagy 8-adrét 490 lap, füzve ára 3 fr. pp.

A SZERELEM GYERMEKEI.

Regény **SUE JENŐTÖL**, fordította **GERŐ.**

Két kötetben 12-edrétben 370 lap, füzve, ára 2 forint pengő pénzben.

GALLICSMES DIALOGUES.

Francia nyelvsajátságok, köz és társaséleti beszélgetésekben, közmondások-
s példabeszédekkel. — a francia nyelv alapos ismeretére törekvők s abban
jártasok használatára.

PESCHIER A. után **FEKETE SOMA.**

Ára füzve 1 frpp.

BIBLIAI TÖRTÉNETEK.

Az ó és új szövetségből és az apostolok cselekedeteiből. Kivonat gyermekek számára,

SCHMIDT KRISTOF

egy kötetnyi bibliai történeteiből, **Farbmann János** által. Fordította

Czuczor Gergely sz. Benedeki rend pannonhegyi tagja.

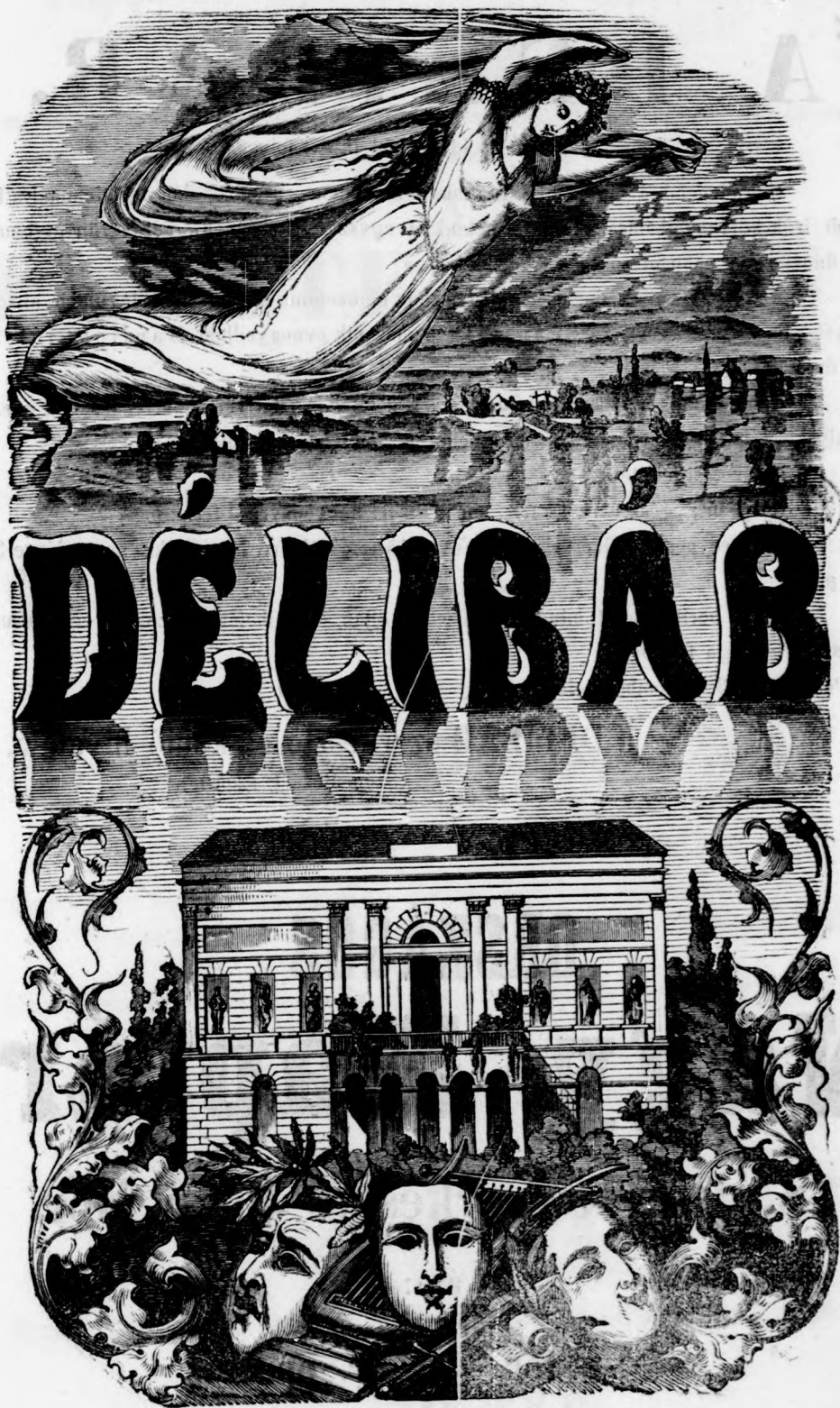
8-adrét 170 lap. Kemény kötésben ára 30 kr. pengő pénzben.

A KARTHÁUSI.

Regény, írta **B. EÖTVÖS JÓZSEF.**

Két kötetben; harmadik javított kiadás. 12-edrétben összesen 660 lap.

Ára füzve csak 2 fr. pp.

2

ca

sa

ac
oli

et

sz

p.